

Prevence sociálně patologického chování v nízkoprahovém zařízení.

Aneta Raichlová

Bakalářská práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Aneta Raichlová**
Osobní číslo: **H15456**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Prevence sociálně patologického chování v nízkoprahovém zařízení**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti nízkoprahového zařízení, prevence a sociálně patologického chování.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KLÍMA, Petr, ed. Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, 2009. ISBN 978-80-254-4001-8.

JEDLIČKA, Richard. Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

FILÍPKOVÁ, Zdena, ed. Dobrá praxe: české a zahraniční zkušenosti z práce v nízkoprahových terénních a kontaktních službách. Praha: Česká asociace streetwork (ČAS), 2011. ISBN 978-80-905069-0-9.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

MATOUŠEK, Oldřich; KROFTOVA, Andrea. Mládež a delikvence: Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 2. Praha: Portal, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.

NIKL, Jaroslav. Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci. Vyd. 1. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000. 100 s. ISBN 80-7251-033-9.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **22. listopadu 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2018**

Ve Zlíně dne 22. listopadu 2017

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20. 4. 2018

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nerýadněně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomová, bakalářská a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracovních vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školské dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školské dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školského díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího přejetí jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školského díla své dílo užívat či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školského díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se příslušně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školského díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce „*Prevence sociálně patologického chování v nízkoprahovém zařízení.*“ se zabývá významem, funkcí, rolemi a významem prevence rizikového chování dětí a mládeže v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. V teoretické části je pozornost věnována nejen vymezení pojmů spojených s nízkoprahovými zařízeními, význam jejich vzniku, práce s klienty, poslání a cíle, nýbrž obsah projektů prevence sociálně patologických jevů v souvislosti s ohroženou skupinou dětí a mládeže. Ve druhé, výzkumné části práce je prezentován empirický výzkum provedený ve spolupráci s pracovníky a klienty ve vybraném nízkoprahovém centru, s cílem zjistit, jaké programy prevence toto centrum provozuje, na které cílové skupiny jsou jeho programy zaměřeny a zda je toto nízkoprahové zařízení se svými volnočasovými aktivitami jež jsou součástí programů v oblasti prevence sociálně patologických jevů přínosem.

Klíčová slova: nízkoprahová zařízení, prevence, riziková mládež, sociálně patologické jevy, vrstevnické skupiny.

ABSTRACT

The bachelor thesis “*Prevention of social pathological behaviour in low-threshold facilities*” deals with the importance, function, role and importance of prevention of risk behaviour of children and youth in low-threshold facilities for children and youth. In the theoretical part, attention has been paid not only to the definition of concepts related to low-threshold facilities, the importance of their origin, work with clients, mission and aims, but also to the content of the prevention of socially pathological phenomena in connection with a vulnerable group of children and youth. In the second, the research part of the thesis has been presented an empirical research focusing on cooperation with social workers and their clients in the selected low-threshold centre in order to find out which prevention programs the centre provides, which target groups its programs are focusing on and whether this low-threshold facility with its leisure activities as a part of programs in the field of the prevention of the socially pathological phenomena.

Keywords: low-threshold, low-threshold treatment programs, peer groups, prevention, risk youth, social pathological phenomena.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji své vedoucí, paní PhDr. Heleně Skarupské, Ph.D., která mou práci vedla, pomáhala v nesnázích spojených s tvorbou mé bakalářské práce a vždy projevila ochotu, laskavost a trpělivost. Velký dík patří pracovníkům a klientům NZDM Podané ruce Olomouc, kteří mi poskytli rozhovory, za jejich snahu, otevřenost a především čas. V neposlední řadě bych chtěla nejvíce poděkovat své přítelkyni, příteli a rodině, kteří mě po celou dobu podporovali, a to nejvyšší možnou měrou. Děkuji.

Motto

„Hladinu vašeho úspěchu neurčuje nic z toho, co se vám kdy v minulosti stalo.

Určují je vaše současné rozhodnutí a každé další rozhodnutí v budoucnu.“

James Lee Valentine

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

I TEORETICKÁ ČÁST.....	15
1 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	16
1.1 PROČ VZNIKAJÍ NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ?.....	16
1.2 CO LZE OD NÍZKOPRAHOVÉHO ZAŘÍZENÍ OČEKÁVAT?	16
1.3 HISTORIE VZNIKU NZDM V ČESKÉ REPUBLICE.....	16
1.4 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ V ČESKÉ REPUBLICE	18
1.4.1 NZDM v legislativě České republiky	18
1.4.2 Pojem nízkoprahovost.....	20
1.4.3 Princip nízkoprahovosti	20
1.5 SOCIÁLNÍ PRÁCE.....	21
1.6 POSKYTOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB V NZDM	21
1.6.1 Forma služeb poskytovaných NZDM	22
1.7 CÍLE NÍZKOPRAHOVÝCH ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	24
2 TERÉNNÍ SLUŽBY - STREETWORK.....	26
2.1 HISTORIE STREETWORK.....	26
2.2 STREETWORK A PRVNÍ KONTAKT S CÍLOVOU SKUPINOU	28
2.3 VÝHODY A NEVÝHODY TERÉNNÍ PRÁCE	29
3 KLIENTI NZDM.....	31
3.1 SKUPINY KLIENTŮ	31
4 PREVENCE SOCIÁLNĚPATOLOGICKÝCH JEVŮ	34
4.1 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVI A VYMEZENÍ POJMŮ.....	34
4.2 PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ	36
4.2.1 Programy prevence NZDM v České republice	38
5 NZDM PODANÉ RUCE O. P. S. V OLOMOUCI.....	40
5.1 POSLÁNÍ SLUŽBY NZDM V OLOMOUCI.....	40
5.2 SLUŽBY POSKYTOVANÉ NZDM PODANÉ RUCE O.P.S. V OLOMOUCI.....	40
5.2.1 Víze, hodnoty a principy NZDM Podané ruce o.p.s.	41
5.3 CÍLE TERÉNNÍCH PROGRAMŮ NZDM PODANÉ RUCE O.P.S. OLOMOUC	42
5.3.1 Jaké jsou tedy cíle NZDM Podané ruce Olomouc?	42
5.4 PRÁVA UŽIVATELŮ SLUŽEB NZDM.....	43
5.5 VOLNÝ ČAS JAKO PREVENTIVNÍ PROGRAM V NZDM.....	44
5.5.1 Volnočasové aktivity jako forma prevence v NZDM Podané ruce Olomouc.....	46
SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI.....	48
II PRAKTICKÁ ČÁST	49
6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ V NÍZKOPRAHOVÉM ZAŘÍZENÍ PODANÉ RUCE V OLOMOUCI.....	50

6.1	SPECIFICKÁ PRIMÁRNÍ PREVENCE V NZDM V OLOMOUCI.....	50
6.2	VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	51
6.3	OBLAST A CÍLE ŠETŘENÍ V NZDM PODANÉ RUCE O.P.S. OLOMOUC	52
6.4	VÝBĚR VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	52
6.5	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	53
6.6	CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ	54
6.6.1	Skupina A: Pracovníci NZDM Podané ruce v Olomouci	54
6.6.2	Skupina B: Klienti NZDM Podané ruce v Olomouci	55
6.7	METODA ZPRACOVÁNÍ DAT	55
6.8	REALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	56
6.9	KÓDOVÁNÍ	57
6.10	OTEVŘENÉ A AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ.....	57
6.10.1	Označování jevů	58
6.10.2	Otevřené kódování	58
6.10.3	Axiální kódování	58
6.10.4	Určování kategorií.....	59
6.10.5	Pojmenovávání kategorií	59
6.10.6	Vztahy mezi kategoriemi	59
6.11	ANALÝZA DAT.....	59
6.12	KÓDOVÁNÍ: PRACOVNÍCI NZDM PODANÉ RUCE OLOMOUC	60
6.13	KATEGORIZACE: PRACOVNÍCI NZDM	61
6.13.1	Agrese, impulsivita, návykové látky	62
6.13.2	Nejčastější sociálně patologické jevy.....	63
6.13.3	Aktivity a efektivní programy prevence	63
6.13.4	Realizovaná individuální práce	65
6.13.5	Volný čas klientů před a po nástupu do NZDM	66
6.13.6	Poradenství	67
6.13.7	Axiální kódování	68
6.14	PARADIGMATICKÝ MODEL I.: PRACOVNÍCI NZDM	69
6.15	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	70
6.16	DÍLČÍ VÝSLEDKY I. - VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ U PRACOVNÍKŮ NZDM.....	70
6.16.1	Agrese, impulsivita, návykové látky, nejčastější sociálně patologické jevy	70
6.16.2	Aktivity a efektivní programy prevence	70
6.16.3	Realizovaná individuální práce	71
6.16.4	Volný čas klientů před a po nástupu do NZDM	71
6.16.5	Poradenství	71
6.17	KÓDOVÁNÍ: KLIENTI NZDM PODANÉ RUCE OLOMOUC	72
6.18	KATEGORIZACE: KLIENTI NZDM	73
6.18.1	Prevence rizikového chování	74
6.18.2	Klub jako alternativa volnočasových aktivit.....	75
6.18.3	Klub jako místo pro sdružování vrstevnických skupin	75
6.18.4	Využívané aktivity	76
6.18.5	Alternativní využívání volného času.....	77
6.18.6	Poradenství	77

6.19	PARADIGMATICKÝ MODEL II.: KLIENTI NZDM	79
6.20	DÍLČÍ VÝSLEDKY II. - VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ U KLIENTŮ NZDM.....	80
6.20.1	Prevence rizikového chování	80
6.20.2	Klub jako alternativa volnočasových aktivit.....	80
6.20.3	Klub jako místo pro sdružování vrstevnických skupin	80
6.20.4	Využívané aktivity	80
6.20.5	Alternativní využívání volného času.....	81
6.20.6	Poradenství.....	81
	SHRNUTÍ.....	82
	DOPORUČENÍ PRO PRAXI	84
	ZÁVĚR	87
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	89
	INTERNETOVÉ ZDROJE.....	92
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	95
	SEZNAM OBRÁZKŮ	96
	SEZNAM TABULEK.....	97
	SEZNAM PŘÍLOH.....	98

ÚVOD

Bakalářská práce „*Prevence sociálně patologického chování v nízkoprahovém zařízení.*“ se zabývá významem, funkcí, rolemi a významem prevence rizikového chování dětí a mládeže v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Součástí práce je také empirický výzkum provedený v NZDM Podané ruce v Olomouci. K výběru tématu pro moji práci mě přivedly dva důvody. První z nich se váže na můj studijní obor, ve kterém se promítá nejen sociální práce, ale také přínos učiva o sociálně pedagogickém působení v oblasti práce s mladými lidmi.

Výběr tématu bakalářské práce se odvíjel od mé motivace pomáhat dětem a mladým lidem, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci a také v souvislosti s mou téměř roční praxí s dětmi a mládeží v NZDM Podané ruce o.p.s. Olomouc. Ve výsledku považuji práci na tématu prevence sociálně patologického chování za krok k osobnímu růstu v oboru, kterému se chci v budoucnu věnovat profesionálně.

Cílem mé bakalářské práce je nejen komplexní pohled na nízkoprahová zařízení doby jejich vzniku, přes formu služeb, význam spolupráce ve vztahu sociální pracovník versus klient, nýbrž především význam prevence v oblasti práce rizikovou mládeží, jejíž nedílnou součástí jsou programy zaměřené na trávení volného času jako na významný nástroj prevence sociálně patologického chování.

Bakalářská práce obsahuje dvě hlavní části, teoretickou a praktickou, z nichž obě jsou dále rozděleny na podkapitoly.

V teoretické části se v krátkosti zaměřuji nejen na historii vzniku a v současnosti platnou legislativu, nýbrž i na vysvětlení pojmů a principů nízkoprahovosti, zásady, formy a cíle sociálních služeb poskytovaných NZDM (s jejich výhodami a nevýhodami), a také na klienty, jako uživatele těchto služeb. Pro vytvoření komplexnějšího obrazu významu a poslání NZDM jsou v této části blíže představeny preventivní programy NZDM Podané ruce o.p.s. Olomouc, zaměřené na zmírnění sociálně patologických jevů v dnešní společnosti, konkrétně pak volnočasové aktivity a jejich přínos v oblasti prevence těchto jevů.

V praktické části je prezentován empirický výzkum provedený v NZDM Podané ruce o.p.s. Olomouc provedený na základě zásad a etiky pro kvalitativní výzkumu. Tato část obsahuje jak výběr metody šetření, popis a důvody výběru metody využití pro sběr dat, interpretaci a analýzu získaných dat, jakož i výsledné hodnocení v závěru práce.

Na zjištěná a prezentovaná data a zkušenosti nabyté během výzkumného šetření navazuje krátké shrnutí doporučení aktivit v oblasti sociální práce s mladými lidmi, které se jeví jako přínosné v konkrétních případech spolupráce s klienty NZDM. Poznatky z šetření doplňují taktéž návrhy aktivit a postupů uplatněné při práci s klienty, které se osvědčily, jakož i návrhy přístupů, které by ze strany sociálních pracovníků klientům mohly ve specifických situacích i jinak prospět.

Předložená bakalářská práce je formou příloh doplněna o grafickou dokumentaci vypracovanou na základě dat získaných z šetření a také obrazovým materiálem dokládajícím vizuální prezentaci volnočasových aktivit klientů NZDM Podané ruce Olomouc.

Prezentované výsledky mojí práce mohou mít přínos pro další výzkum v oblasti prevence sociálně patologických jevů, taktéž však mohou být i motivačním prvkem například pro pedagogy ke zlepšení práce s dětmi a mládeží, a ve svém důsledku i mimo oblast vzdělávání.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

1.1 Proč vznikají nízkoprahová zařízení?

Životní situace dětí a mládeže se v České republice i ve světě znesnadňuje a média stále více informují veřejnost o tíživých podmínkách především mladé generace, která by měla být budoucností planety. Reportáže dostupné ve veřejných médiích stále více upozorňují na děti a mladé lidi v mnoha zemích, jejichž život se odehrává na ulici, která se stává jejich jediným prostorem k existenci (Jedlička, 2004; Smolík, 2010)

Nejen ve městech vznikají celé čtvrtě, v nichž se nachází mnoho mladých lidí potýkajících se s různými sociálními problémy, od nefunkční rodiny, přes užívání návykových látek až po prostituci a vytváření zločineckých gangů. Všechny tyto na pohled „ztracené existence“ potřebují pomoc těch, kteří měli v životě větší štěstí (Jedlička, 2004).

Za tímto účelem vznikly a stále vznikají zařízení, ve kterých tato ohrožená generace dětí a mládeže může nalézt svou šanci na nový, kvalitnější život. Jedním se klíčových zařízení poskytujících služby sociální prevence ohroženým dětem a mládeži je **nízkoprahové zařízení**, jehož historie, funkce a náplň je předmětem následujících kapitol a podkapitol.

1.2 Co lze od nízkoprahového zařízení očekávat?

Nízkoprahově organizovaná zařízení, jak uvádí Jedlička (2004), disponují obsáhlou škálou strategií, metod a přístupů aplikovaných u rizikové mládeže v jejich přirozeném prostředí. Nejvíce se v rámci práce s mladými lidmi uplatňují programy prevence se zaměřením na volnočasové aktivity, jakož i komunitní centra sdružující neorganizovanou mládež na sídlištích nebo v nepříznivých lokalitách.

Aktivity, které nízkoprahová zařízení aktivně podporují a v rámci práce s rizikovou mládeží rozvíjejí, směřují k udržení sociálních kontaktů mezi dětmi a mládeží tak dlouho, aby, jak zdůrazňuje Jedlička (2004) jednotlivci i skupiny mladých lidí byly schopny rozpoznat smysl a účelnost tohoto počínání a taktéž významný přínos pro jejich budoucí rozvoj a život.

1.3 Historie vzniku NZDM v České republice

Počátek historie Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM) v České republice lze datovat zhruba do druhé poloviny devadesátých let minulého století. V tehdejší době tato zařízení nenesla název v takové formě, jak jej známe v současnosti. Nejdříve to

byly spíše kluby, které nabízely volnočasové aktivity pro děti a mládež. Větší rozvoj zaznamenala nízkoprahová zařízení v letech 1999-2002, kdy na významu nabývala tzv. **streetwork**, druh sociální práce odehrávající se v terénu, v místech, kde se scházeli děti a mládež ze sociálně vyloučených skupin (Čechlovský, Racek, 2007). Blíže se tematikou zahrnující **streetwork jako součást kontaktní práce** zabývá kapitola 2. (Terénní práce - streetwork).

Podle Čechlovského (2007) lze historii vzniku NDZM vysledovat na základě následujících mezníků:

1. Prvním mezníkem na cestě ke vzniku zařízení, které se později zařadilo mezi nízkoprahová, byla rozšiřující se práce na ulici neboli **streetwork**. Ve stejné době již existovaly kluby pro mládež, jejichž náplň byla již tehdy podobná dnešním nízkoprahovým zařízením. Od roku 1994 byla na základě usnesení vlády č. 341/94 k Programu sociální prevence a prevence kriminality etablovaná funkce sociálního asistenta, který vykonával terénní sociální práci se staršími dětmi a mládeží ohroženými sociálně-patologickými situacemi. Práce streetworkera nespadala pod státní správu a samosprávu. Její rozvoj započal vznikem nestátních organizací zaměřených na práci s drogově závislými lidmi, později se tato činnost rozšířila na bezdomovce, Romy a další rizikové skupiny. Díky zkušenostem a spolupráci s odborníky Spolkové republiky Německo se na základě vzdělávacích programů pro sociální pracovníky a streetworkery začaly od roku 1995 utvářet nízkoprahová centra pro děti a mládež, např. v Hradci Králové, Českých Budějovicích a několika dalších městech (Čechlovský, 2007).
2. Druhým významným mezníkem se stala **Grantová politika nadací** umožňující rozvoj přímých programů, jako například *program Děti ulice Nadace Open Society Fund Praha* v letech 1999-2000, zaměřený na streetwork s dětmi a mládeží v nízkoprahových a komunitních centrech, *Program Gabriel Nadace rozvoje občanské společnosti (NROS)* z let 2001-2002, s podporou programů trávení volného času neorganizovaných dětí a mládeže, nebo *Program Fond mládeže firmy Levi Strauss* v roce 2003 s inovativním záměrem pro nízkoprahové kluby.
3. Třetí mezník se pojí se **založením pracovní skupiny NZDM** v rámci **České asociace streetwork** (zkráceně ČAS) v dubnu 1997. Jednalo se o profesní organizaci sdružující odborníky z praxe i teoretických pracovišť etablovaných v oblasti streetwork. Tato skupina, jejíž součástí byli pracovníci NZDM z celé České republiky, si kladla za cíl

odbornost, metodiku streetwork, rozvoj vzdělávání a zprostředkování informací, a především vytvoření standardů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Od roku 2001 byla pracovní skupina rozdělena na čtyři podskupiny, z jejichž iniciativy vznikla pracovní verze **standardů**.

Podle Čechlovského a kol. (2007) došlo v neposlední řadě rovněž k profesionalizaci a odbornému zvyšování úrovně práce členů skupiny, jejichž snaha byla završená dosažením zařazení terénní sociální práce a NZDM mezi služby sociální prevence v zákoně 108/2006.

4. Čtvrtý mezník je charakterizován především **vzděláváním** pracovníků a odborníků NZDM ve spojitosti se **zkvalitňováním** služeb, na jejichž realizaci se od roku 2005 ve spolupráci s Národním vzdělávacím fondem CEKAS zaměřuje (také výše zmíněná) skupina České asociace streetwork (ČAS). Cílem realizovaných projektů se v celkovém měřítku stal rozvoj vzdělávání poskytovatelů sociálních služeb a jejich inspekce, jakož i zajištění akreditovaných kurzů pro dobrovolníky a pracovníky v sociálních službách, což se promítá ve zkvalitňování služeb nabízených prostřednictvím NZDM a streetworkerů.

1.4 Nízkoprahová zařízení v České republice

Následující podkapitola je zaměřena na formální stránku NZDM, a to z hlediska začlenění do legislativy ČR, jakož i základní charakteristika sociálních služeb rovněž s ohledem na platnou legislativu.

1.4.1 NZDM v legislativě České republiky

Nízkoprahová zařízení v České republice podléhají legislativě, přesněji **zákonu č.108/2006 Sb., o sociálních službách**, který upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.

Klíma a kol. (2007) uvádějí, že v **kontaktních centrech** jsou klientům poskytovány sociální služby složené ze široké škály strategií, metod a činností zaměřených na cíle, které zahrnují nejen snižování zdravotních a sociálních rizik (např. šíření infekčních nemocí, sebepoškození, delikvence, apod), nýbrž také minimalizaci rizik v důsledku interpersonálních konfliktů (např. konflikty v rodinách, domácí násilí a pod), profesionální

pomoc psychologů, snižování rizik plynoucích ze sekundární deviace (např. vznik komunit tíhnoucích k anarchismu a pod), tak i stabilizaci nepříznivé situace formou podpory v hledání nových příležitostí vedoucí k upevnění nově vybudovaných pozicí ve společnosti, např. zprostředkování léčebných programů u drogově závislých jedinců, krátkodobého pracovního poměru apod.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 62 definuje náplň NZDM zařízení pro děti a mládež jako zařízení poskytující ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohrožených společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách; www.mpsv.cz).

Kontaktní profese s sebou nese řadu nároků na osoby poskytující nejen výchovně vzdělávací a aktivizační služby, ale také pomoc při prosazování práv a zájmů klientů a širokou nabídku poradenských služeb. Již tento komplexní výčet napovídá, že **kontaktní práce** je mnohem obsáhlejší a vyžaduje činnosti daleko přesahující stanovené systémové **standards** dané legislativou. **Kvalita sociálních služeb** je zohledněna v příloze č. 2 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

Klíma, a kol. (2007) uvádějí, že nedílnou součástí práce kontaktních a terénních pracovníků je rovněž zvládnutí mnoha **profesních rolí** od učitele, psychoterapeuta, profesionálního poradce, až po streetworkera, nicméně tato role může být úřady, zejména pak jejich pracovníky (např. policie a pod) vnímána odlišně.

Práce NZDM zahrnuje obsáhlou a cílenou činnost, základem je však **udržování kontaktu** s ohroženými dětmi a mládeží, které mají jednotliví pracovníci center na starosti. Blíže jsou na problematiku kontaktu zaměřeny kapitoly 1.3 (Sociální práce) a 1.4 (Poskytování sociálních služeb v NZDM).

S ohledem na **cíle** zaměřené na pomoc dětem a mládeži, která se ocitla v podmínkách sociálního vyloučení, je třeba zdůraznit, že podmínkou pro jejich dosažení je nutná **aktivní spolupráce** jedince. Jen tak je možné dosáhnout překonání nepříznivé sociální situace. Svou neoddělitelnou roli zde hraje taktéž **prevence**, které bude věnována kapitola 4. (Prevence sociálně patologických jevů).

1.4.2 Pojem nízkoprahovost

Pokud mluvíme o nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, nevyhneme se pojmu „nízkoprahovost“. Význam tohoto slova zahrnuje ve své podstatě **snadnou dosažitelnost služeb** pro osoby, které o nabízené služby projeví zájem s tím, že poskytovatel takovýchto služeb zajišťuje jejich dostupnost v maximální možné míře (Černá, In Jnoušková a Nedělníková, 2008).

Herzog (2003) definoval realizaci služby na principu nízkoprahovosti jako snahu odstraňovat technické, psychologické a sociální bariéry, jež cílové skupině bránili vstupu do prostoru zařízení za účelem využití nabídky poskytovaných služeb.

V předchozí podkapitole byl zmíněn jeden velmi důležitý aspekt jako základ sociální práce, a tím je **kontakt s klienty**.

Klíma (2007, s. 19), sociální pedagog a supervizor a dlouholetý člen České asociace streetwork (2008) definoval nároky na **kontaktní práci** následovně:

„Nezbytnou podmínkou výkonu takto definované profese je mnohovrstevnatý kontakt:

- *s reálným prostředím, s konkrétním životním prostorem cílových skupin,*
- *se sociálními situacemi, v nichž jsou lidé angažováni, s jejich obvyklými činnostmi probíhajícími v rozměru každodennosti a všedního dne,*
- *s jejich životním způsobem, s jejich zkušenostmi a běžnými starostmi,*
- *s prožívanými obtížemi a problémy, se skutečnými možnostmi a příležitostmi, které klienti v dané lokalitě mají. (Klíma a kol. 2017, s. 19)*

1.4.3 Princip nízkoprahovosti

Nízkoprahovost je definována v Pojmosloví NZDM (2008) jako významný specifický princip fungování zařízení pro děti a mládež poskytující sociální služby. Znamená to, že tato zařízení realizují poskytované služby na základě maximální dostupnosti, a to jak z časového, prostorového, tak i z psychologického i finančního hlediska.

Snahou NZDM je vytvářet takové prostředí pro klienty, aby v něm mohli snadno využívat nabízené služby a toto prostředí bylo blízké přirozenému prostředí dané cílové skupiny (<http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>).

Principy nízkoprahovosti, jak uvádí Česká asociace streetwork (2008), zahrnují také další zásady, například, že pro omezení přístupu klientů k nabízeným službám není důvodem

jejich pasivní přístup nebo názorová odlišnost, je jim zajištěná **anonymita**, včetně zachování anonymity týkající se jejich dokumentace s osobními údaji, které zařízení od uživatelů služeb získává s jejich souhlasem. Klienti NZDM mají možnost **využívání odborných a kvalitních služeb bezplatně** (např. psychologická poradna a další) a aktivity, které si klient vybere, nejsou podmíněny členstvím či jinou formou registrace, ani pravidelnou docházkou do zařízení případně povinností využívat služeb v nízkoprahovém zařízení (<http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>).

1.5 Sociální práce

Nahlédneme-li do Pojmosloví NZDM (ČAS, 2008), lze sociální práce charakterizovat jako soubor činností, které od poskytovatele vyžadují celou řadu dovedností, znalostí, a především osobních předpokladů vzhledem k jejich náročnosti. Pod osobními předpoklady je třeba si představit především schopnost porozumění potřebám jiných lidí, schopnost být nápomocen ve chvíli, kdy to daná osoba potřebuje a zároveň svoji činnost zaměřit smysluplně a efektivně v souladu s okolnostmi, které danou situaci doprovází, (<http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>).

1.6 Poskytování sociálních služeb v NZDM

Nízkoprahová zařízení poskytují svým klientům služby na základě **Standardů pro NZDM** platných od roku 2002tak, aby naplňovaly cíle sociální prevence a pomoci.

Klíma a kol. (2007) uvádějí, že základním pravidlem poskytování služeb je **dostupnost služeb**, ať už se jedná o první kontakt potenciálního klienta nebo stávajícího, poradenské služby, či volnočasové a/nebo preventivní aktivity a další služby. Jedná se o aktivity směřující k zajištění vhodné pomoci osobám sociálně vyloučeným, nebo osobám, kterým hrozí sociální vyloučení, zahrnující rovněž krizovou intervenci.

Podle Matouška (2008) jsou sociálními službami všechny služby, krátkodobé i dlouhodobé, poskytované oprávněným uživatelům, jejichž cílem je zlepšení kvality klientova života, případně i ochrana zájmů společnosti.

NZDM je sociální službou definovanou v § 62 zákona o sociálních službách 108/2006 sb. Formou a náplní služeb NZDM, jakož i podmínkami pro jejich užívání klienty a naplňováním cílů těchto služeb, se zabývá následující podkapitola.

1.6.1 Forma služeb poskytovaných NZDM

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou zařízeními, která v současnosti vytvářejí a poskytují kromě informací a odborné pomoci rovněž širokou nabídku aktivizačních činností a programů tak, aby byly naplněny základní principy těchto zařízení. Těmi jsou **dobrovolná účast klientů na programech, zaručení anonymity a bezplatnosti služeb**. Česká asociace streetwork definuje hlavní cíl pracovníků NZDM, jímž je zmírnění dopadů nepříznivé životní situace na uživatele (www.streetwork.cz).

Za účelem docílení co nejúčinnější pomoci klientům jsou na sociální pracovníky NZDM kladeny vysoké nároky, z nichž na prvním místě lze zmínit **respekt**. Od něj se odvíjí samotný proces pomoci. Každý člověk je jedinečný a má své názory, tužby, postoje, činí rozhodnutí, které se pro něj v dané situaci jeví jako nejlepší. **Respektování osobnosti, soukromí a důstojnosti klienta** napomáhá k získání a vytvoření důvěry mezi sociálním pracovníkem a klientem, což celkově pozitivně přispívá definování problému a následné vzájemné spolupráci a nalezení konceptu pro řešení nepříznivé situace klienta (Jedlička, 2004)

Česká asociace streetwork (2008) uvádí, že naplňování cílů ve spolupráci s klientem vede přes **sestavení individuálního plánu** v procesu sociálních služeb. NZDM poskytuje svým klientům služby, které zahrnují jak preventivní působení, známé jako **kontaktní práce**, tak i **situační intervenci, informační servis, poradentství**, jakož i **krizový servis** (pomoc v krizi). Dále NZDM nabízí rovněž **zprostředkování doprovodu a kontakt s institucemi**, kdy je **intervence realizovaná** pracovníkem NZDM ve formě jak **písemné**, tak i **ústní** (zahrnuje rovněž telefonický kontakt s pracovníky úřadů). Součástí aktivit NZDM je taktéž **dlouhodobá individuální práce** (tzv. případová práce) a **práce se skupinou** (<http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>).

Jak dále Česká asociace streetwork (2008) doplňuje, **kontaktní práce** je určitou formou metody, pomocí které jsou realizovány **dílčí individuální plány** s klientem dle jeho specifík, jakými jsou prostředí, ze kterého přichází, jeho potřeby, schopnost a ochota spolupracovat apod., a to vše v přirozeném prostředí klienta, např. na ulici, v klubu apod. (<http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>).

Poskytování **situačních intervencí**, resp. sociálně pedagogických služeb je možné nejen v terénu, ale také v **kontaktních zařízeních**. Tyto představují prostory, které jsou k dispozici jak sociálním pracovníkům, tak i uživatelům sociálních služeb. Jedná se o formu interakce

mezi pracovníkem a klientem (jako uživatelem služby), přinášející podněty, reflexi dané situace a používáním dalších technik, které přispívají k výchovnému efektu (ČAS, 2008, <http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>).

Česká asociace streetwork (2008) vymezuje taktéž některé další součásti poskytovaných služeb, což je například poskytování **informačního servisu** uživateli. Tuto službu zajišťuje sociální pracovník. Nejvhodnějším místem bývají **kontaktní místnosti**, kde jsou uživateli k dispozici jak informační letáky zaměřené na různá témata (např. rodina, škola, vztahy, sociálně právní, a to od právních předpisů, norem, po zdravotní rizika a pod), tak i pracovník, poskytující informace ústní formou. Dle potřeb klienta a dohody s ním lze poskytovat služby taktéž v případě jeho specifických požadavků (<http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>)

Nedílnou součástí sociální práce, kterou Česká asociace streetwork (2008) zmiňuje, je i další služba poskytovaná klientům - **poradenství**. Tato služba se odvíjí na základě rozhovoru s klientem, pokud možno v soukromí, například v samostatné místnosti, kdy sociální pracovník získá informace o požadavcích či problémech klienta, poté analyzuje situaci a nabídne pomoc, rady, doporučení a návrhy na řešení situace. Důležitým aspektem je, aby klient měl důvěru k poskytovateli služby a sám měl zájem na řešení aktuální situace (<http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>).

V oblasti řešení krizových životních situací, ve kterých se klient ocitl, je dle organizace ČAS (Česká asociace streetwork, 2008) nabízena **krizová intervence** neboli **pomoc v krizi**. Jedná se o diagnosticko-terapeutický přístup, jehož účelem je pomoc klientovi zvládnout psychickou krizi. Náplní intervence může zahrnovat jak pozorování klienta za účelem posouzení stávajícího psychického stavu, rozhovor zaměřený na možné příčiny krizového stavu, tak i cílenou intervenci s orientací na zvládnutí potíží, včetně návrhu konkrétních opatření (<http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>).

V případě, že intervenci provádí kvalifikovaný pracovník, stanoví rozsah intervence dle aktuální situace. Pokud se jedná o intervenčního pracovníka bez kvalifikace, může tento poskytnout pomoc pouze v akutním případě a s odkazem na odborníka. Službu lze doplnit o **doprovod**, což je objednání odborné služby navazující na službu předchozí, a/ nebo **asistenci** při jednáních v odborných/ specializovaných zařízeních (ČAS, 2008, <http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>).

V návaznosti na předchozí odstavec týkající se sjednání kontaktu pro klienta s odbornými institucemi (např. návazná péče apod.) jsou tyto intervence realizovány sociálním pracovníkem ústní formou, příp. telefonicky či písemně, přičemž s kontaktem musí klient souhlasit a vědět o něm, a taktéž musí být u tohoto úkonu přítomen (Pojmosloví NZDM, 2008).

Z hlediska dlouhodobé spolupráce Česká asociace streetwork (2008) zdůrazňuje rovněž **individuální práci** s klientem/ klienty, což znamená, že klientům je poskytována tzv. **případová práce**, jež se provádí plánovaně a vyžaduje zachování určitého postupu, jak je uvedeno dále (<http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>).

V první řadě je nutné společně **vydefinovat kontrakt** a vytvořit **individuální plán** včetně stanovení podmínek kontraktu. Jelikož je případová práce dokumentována, uživatel musí být s vedením dokumentace obeznámen. Za účelem **naplňování bodů kontraktu** jsou nutné **pravidelné revize** s klientem. Je třeba brát na zřetel, že případová práce je časově ohraničená, a tudíž je stanoven začátek i konec práce. Nedílnou součástí práce tvoří konzultace za účelem vedení případu klienta, zpětné vazby na poskytované služby, jakož i posilování vztahů na pracovních setkáních týmu a nalézání řešení problematických situací, doplněné pravidelná reflexí účastníků sezení (Česká asociace streetwork, 2008, <http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>).

Cílená aktivita, jak uvádí Česká organizace streetwork (2008), je prováděna nejen u jednotlivců, nýbrž také u skupin uživatelů. Jedná se tedy o **skupinovou práci** zaměřenou na rozvoj psychosociálních dovedností, časově, resp. prostorově ohraničená (<http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>).

V souvislosti se sociálními službami se kapitola 3. blíže zaměřuje na cílovou skupinu uživatelů sociálních služeb.

1.7 Cíle nízkoprahových zařízení pro děti a mládež

Každý projekt, kterým se lidé z různých oblastí zabývají, má svou strukturu, jejíž nedílnou součástí je i stanovení cílů. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež nejsou výjimkou a mají zpracovány jak metodiku, tak i cíle, kterých chtějí ve spolupráci se svými klienty dosáhnout.

Česká asociace streetwork, o.s. (2008) stanovila soubor cílů, zahrnující podporu klientů za účelem pomoci zvládnutí jejich obtížné situace včetně snížení sociálních rizik, vznikajících

v důsledku rizikového chování či konfliktního způsobu života a vlivem okolí. Nedílnou součástí podpory NZDM je nabídka aktivit zaměřených na zvýšení sociálních schopností a dovedností klientů majících za cíl jejich integraci ve skupině i společnosti (<http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>).

Česká asociace streetwork (2008) uvádí, že začleněním do komunity a získáním dovedností v oblasti lepší orientace v sociálním prostředí, ve kterém se pohybují, mají klienti šanci zlepšit svou životní pozici a také zvýšit kvalitu svého životního stylu. Změnou podmínek a metod s ohledem na řešení nepříznivé sociální situace lze u klientů dosáhnout rovněž zlepšení po stránce psychické a fyzické. Po odborné stránce poskytuje NZDM svým klientům v neposlední řadě nezbytnou právní a sociální ochranu v době pobytu v zařízení a podmínky pro jejich komplexní rozvoj i formou volnočasových aktivit (ČAS, 2008, (<http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>)).

Nahlédneme-li na stanovené cíle komplexně, lze předpokládat, že jejich důsledné sledování může pomoci klientům vytvořit nové perspektivy a pozitivní životní plán. Podporou ze strany sociálních pracovníků se klienti NZDM mohou postupně dostat z obtížných situací a zotavit se stresu, který je v obtížném období provází. Posílení životní situace klientů, například vytváření kontaktů a budování pozitivních pracovních vztahů či snížení obav vůči orgánům a institucím, může výrazně napomoci trvale uspokojivějšímu každodennímu životu.

Následující kapitola zohledňuje práci s klienty, kteří z rozličných důvodů sami pomoc v NZDM nevyhledávají, a jsou kontaktováni sociálním pracovníkem v jejich přirozeném prostředí, kterým je často ulice, ale i kluby pro mládež apod.

2 TERÉNNÍ SLUŽBY - STREETWORK

Specifičnost metody terénní sociální práce definuje Specht (In Klíma, 2007) uvádí, že tato práce spočívá ve schopnosti prokázat, že sociální pracovníci a sociální pracovníci mohou přejít přímo do přirozeného prostředí klientů (s jejich specifickou životní orientací), aplikovat sociální pomoc na veřejných místech, v pěších zónách, hospodách, klubech a železničních stanicích, kde si s klienty vytvářejí **kontakty**.

Cílovými skupinami, uživateli sociálních služeb jsou mladí lidé a dospělí, kteří odmítají obecné nabídky (obecné sociální služby), nebo se jim vyhýbají. Pracovníci na ulicích, **streetworkeri**, jsou často prostředníky v zajišťování nabízených sociálních služeb. Zároveň jsou konfrontováni s řadou sociálních problémů, jako je nezaměstnanost, zadluženost, kriminalita, užívání drog a bezdomovectví. Terénní práce vychází ze zásady **akceptace** těchto cílových skupin a jejich životního prostředí, jakož i z orientace na životní potřeby těchto klientů.

Matoušek (2008) definuje **streetwork** jako „**vyhledávací, doprovodnou a mobilní sociální práci**“ s nízkoprahovou nabídkou sociální pomoci zaměřenou na jednotlivce a skupiny s rizikovým chováním, které sociální pracovník kontaktuje v době a místech jejich spontánního pobývání a setkávání.

Podle Matouška (2008) se jedná především o děti a mladistvé, preferující trávení volného času bez dozoru (např. rodičů) a bez cílené neboli smysluplné volnočasové náplně na ulici, případně také příslušníky rodin s nízkou sociokulturní úrovní, členy skupin vykazující negativistické agresivní chování k okolí, osoby experimentující s drogami, a/nebo problémové uživatele drog či osoby na drogách závislé, osoby provozující prostituci apod.

V současné době je streetwork v České republice začleněn mezi služby, které poskytují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Práce streetworkerů je zajišťována jak vyškolenými terénními pracovníky, tak i profesionály, vrstevníky a dobrovolníky.

2.1 Historie streetwork

Odborníci z Univerzity Hamburg (www.sign-lang.uni-hamburg.de) datují prvopočátky vzniku terénní práce do 19. století v USA. Podle nich tamtéž vznikla také sociální práce, která se podle své metodiky a účelu nazývala **streetwork**.

Jak je uvedeno na portálu projektů zpracovaných na Univerzitě Hamburg (www.sign-lang.uni-hamburg.de) se streetwork nejdříve aplikoval v oblasti aktivní pomoci přistěhovalcům a dalším lidem žijícím v chudobě, postupně přibývalo mnoho dalších cílových skupin. K výraznému rozšíření streetworku přispěla reakce na trestný čin mladistvých gangů vykazujících deviantní chování, a které nebylo možné zvládnout tradičními programy a v tehdejších zařízeních pro mobilní práce s mládeží (www.sign-lang.uni-hamburg.de).

V Evropě se po roce 1970 v Německu objevila první komplexnější terénní intervence (sociální práce) v drogovém sektoru (drogová závislost) a v oblasti práce s bezdomovci (pomoc při bezdomovectví). Také zde byla účinnost pomoci v tradiční formě velmi omezená. Rovněž šíření AIDS vedlo od roku 1980 k práci na ulici s cílem prevence. Tato metoda se rychle rozšířila do práce sociálních pracovníků a sociálních pedagogů s prostitutkami ve velkých městech a příhraničních oblastech (www.sign-lang.uni-hamburg.de).

Česká republika, jak uvádějí Klíma a kol. (2007), se v oblasti terénní sociální práce začala angažovat od počátku 90. let v souvislosti se vzrůstající tendencí rozvoje sociálně patologických jevů. Postupně přibývaly aktivity spojené s kontaktováním rizikových skupin v terénu (streetwork), které se již prosadily v zahraničí a byly aplikovatelné v českých podmínkách.

I přesto, že činnost sociálního pracovníka kontaktujícího osoby v jejich přirozeném prostředí (sociální intervence) nebyla úplnou novinkou, oficiálně se tato služba objevila až v roce 1993 jako součást Programu sociální prevence Ministerstva práce a sociálních věcí a v roce 1994, došlo ke schválení Programu sociální prevence a prevence kriminality z iniciativy vlády, MPSV a Ministerstva vnitra s platností do roku 1996. V rámci tohoto programu byla schválena taktéž funkce sociálního asistenta (Klíma a kol., 2007).

Významným krokem v oblasti terénní sociální práce bylo založení České asociace streetwork (2008) v roce 1997 jako odborné, neziskové, profesní organizace, jež byla průkopníkem v prosazování zahraniční zkušenosti v České republice a rozvíjení streetwork. V současnosti se tato organizace specializuje na poskytování nízkoprahových sociálních služeb zahrnující terénní programy, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a taktéž kontaktní centra, jež nabízejí kromě různých činností a podpory dětem a mládeži

ohroženým společensky nežádoucími jevy, nýbrž také širokou škálu činností, jako například výchovné, vzdělávací, aktivizační (www.streetwork.cz).

O práci sociálních pracovníků v terénu, a především o důležitosti prvního kontaktu s ohroženými dětmi a mládeží pojednává následující podkapitola.

2.2 Streetwork a první kontakt s cílovou skupinou

U většiny dětí a dospívajících se podle Jedličky (2004) lze v mnoha případech setkat s postupy k nápravě jejich nevhodného chování za pomoci nedobrovolně akceptovaných, dokonce i donucovacích prostředků. Jedlička (2004) dále uvádí, že často je to škola, která jako první upozorňuje na abnormality v chování jedinců a naléhavě usiluje o nápravu bez toho, aby znala příčinu vzdorného či až agresivního chování (ze strany svých svěřenců), které neschvaluje. Pokud však selhává **první kontakt s jedincem**, kterého je třeba „napravit“, dochází k nabalování problémů (např. v komunikaci apod.) a ty pak později mohou vést až k vystupňované agresi, která má své kořeny nezdědka hluboko v minulosti; kupříkladu záškoláctví jedince může být důsledkem agresivity nebo šikany od spolužáků (Jedlička, 2004).

Podle toho, jak proběhne první kontakt s jedincem vykazujícím společensky nepřijatelné chování, se odvíjí nejen forma podpory v jeho nepříznivé situaci, ale také možnost dosažení pozitivních změn v jeho životě. Pro práci v terénu je kontakt, navíc vhodná forma kontaktu v sociální práci naprosto klíčová. Pechek, V. a Olga Baťková O. (In Kotová, H. a kol., 2015).

Bednářová a Pelech (In Janoušková a Nedělníková, 2008) zohledňují **tři typy kontaktů**. Za prvé jde o kontakt **přímý** neboli aktivní, to znamená, že pracovník osloví potencionálního klienta, příp. skupinu, dále pak kontakt **nepřímý**, resp. pasivní. V tomto druhém případě se sociální pracovník zdržuje na místech, kde se mládež setkává, (většinou se jedná o jejich přirozené prostředí, v němž se klienti necítí ohroženi), a může tak navazovat kontakt se skupinou či jednotlivci přirozeněji. Třetím typem je kontakt **zprostředkovaný**, čímž se rozumí kontakt prostřednictvím třetí osoby. Jedná se o způsob proniknutí do skupiny s pomocí některého ze členů skupiny, který do ní sociálního pracovníka přivede.

Práce sociálního pracovníka nejen v NZDM s sebou nese požadavek na vysokou angažovanost, převzetí mnoha rolí a empatii, jakož i zdravé sebevědomí, zkušenosti a logické uvažování. Je to náročná profese zahrnující výhody i nevýhody, jak je blíže specifikováno v následující kapitole.

2.3 Výhody a nevýhody terénní práce

Každé zaměstnání, potažmo práce, se vyznačuje **pozitivními a negativními aspekty**, a tudíž má své výhody i nevýhody. Terénní práce, streetwork, není výjimkou. Navíc práce s lidmi potýkajícími se nejen s existenčními, ale i z nich plynoucími psychickými problémy je velice obtížná a vyžaduje přítomnost silných osobností se zkušenostmi, aby sociálně znevýhodněným jedincům mohli poskytnout adekvátní podporu. I přes náročnost terénní práce a jejich **nevýhody**, lze najít i **výhody**, které mohou být pro poskytovatele motivací v dosahování cílů ve spolupráci s uživateli sociálních služeb.

Černá (In Janoušková a Nedělníková, 2008) vidí **výhody** terénní práce především v možnosti kontaktovat osoby s nízkou motivací ke změnám, nebo s nedůvěrou v sociální instituce, v jejich přirozeném prostředí. Vyhledávání těchto klientů a práce s nimi v reálném (jim blízkém a přirozeném) prostředí, je méně nákladné, než jejich umístění do institucí a následně financování jejich pobytu v nich. Pokud se streetworker pohybuje v terénu, získává výhodu poznat lokalitu svých klientů a má možnost získání důvěry v komunitě, což je samo o sobě důležitým prvkem v následné spolupráci. Tímto způsobem lze navodit jistý pocit bezpečí u klientů s ohledem na anonymitu poskytování podpory a služeb a navázat na další služby.

Z **nevýhod** terénní sociální práce zmiňuje Černá (In Janoušková a Nedělníková, 2008) v první řadě **fyzickou náročnost práce**, tj. streetworker vykonává svou činnost i za nepříznivých povětrnostních podmínek, pohybuje se pěšky na větší vzdálenosti, musí se vypořádat se se zvýšenou rizikovostí terénní práce, např. nemoci, kriminalita apod., nemá k dispozici kancelářské vybavení, a pracuje většinou sám

V případě, že se streetworker potýká s opakovaným odmítnutím spolupráce, se terénní pracovník může cítit frustrovaně. Negativně působí také častý výskyt střetu zájmů jak ve vztahu dvou klientských skupin nebo neochota klienta ke spolupráci. V důsledku zmíněných aspektů se pak u sociálních pracovníků může zvýšit riziko syndromu vyhoření (Černá In Janoušková a Nedělníková, 2008).

Práce streetworkera je podle Kalouska (2007) založena na jeho schopnostech pohybovat se a vykonávat sociální práci v terénu. K jeho sociální roli významně přispívá například dobrá znalost prostředí/ lokality a cílové skupiny, způsob jeho přístupu k cílovému jedinci, znalost právního kontextu ve vztahu k jednání s klientem, schopnost rozpoznání problému, jakož i

dobré odborné vybavení (např. znalosti drog a jejich závislostí, účinky drog a rizika spjata s jejich aplikací, ovládání první pomoci apod.) a „materiální“ vybavení (např. injekční stříkačky, mobilní telefon apod.).

Výše uvedený příklad může vyvolat řadu otázek, jak takto náročnou práci zvládnout a zda se neobjeví překážky již při prvním kontaktu s klientem, zda bude terénní pracovník případně jeho nabídka pomoci klientem akceptována, zda se podaří docílit dobrovolné spolupráce klienta apod.

Janoušková a Nedělníková (2008, s. 294) poukazují na náročnost práce sociálního pracovníka takto:

„Aby pracovník mohl být klientovi užitečný, měl by také umět pracovat sám se sebou, znát svá slabá místa a ujasnit si, do jaké míry se on sám může dostat do závislého vztahu, jak je schopen se závislostí bojovat, a také si udělat vlastní 'inventuru' své zkušenosti s bezmocí. Každá zkušenost a bolest v životě pracovníka se totiž odrazí v jeho vztahu s klientem. Nezbytnou součástí jeho práce musí být supervize nebo alespoň možnost o problematických klientech a vztazích hovořit v týmu. Měl by také mít ujasněné hranice svého vztahu ke klientovi a míru zodpovědnosti, kterou je za něj schopen převzít.“

Ve své práci se streetworker setkává s mnoha pro moderní století typickými problémy, které se mezi dětmi a mladými lidmi vyskytují. Na počátku to může být pouhé pasivní trávení volného času v důsledku nudy, psychické problémy spojené s dospíváním, zpočátku třeba i vcelku nevinné záškoláctví. Závažnějšími problémy mladé společnosti jsou pak drogy, alkoholismus, trestná činnost a mnoho dalších, často provázené agresivním chováním jedinců.

Výše zmíněné projevy chování jsou souhrnně nazývány sociálně patologickými jevy. Blíže se problematikou jejich prevence zabývá kapitola 4.

3 KLIENTI NZDM

Vztahy mezi lidmi bývají obecně komplikované. Pokud si mají jedinci rozumět, musí se co nejlépe poznat. Nejinak tomu je i v oblasti sociální práce ve vztahu sociální pracovník versus klient. Na jedné straně stojí osoba pomáhající a na druhé straně příjemce, klient. Každý z klientů NZDM prošel určitým životním vývojem, setkal se s různými situacemi, ve kterých může převažovat jejich negativní dopad na osobnost jedince hledající pomoc.

Klienty NZDM se stávají děti a mládež ohrožená nežádoucími společenskými jevy, jako například nepříznivá rodinná situace, konfliktní okolí, užívání návykových látek včetně drog apod. Všechny tyto situace mohou přerůst v antisociální chování, pokud nebudou určitou formou zmírňovány či eliminovány.

3.1 Skupiny klientů

Za cílovou skupinu neboli klienty NZDM jsou považovány děti a mládež, jejichž životní situace je natolik obtížná, že vyžaduje pomoc „zvenčí“.

Jedná se především o mladé lidi, jejichž život je ovlivněn nepříznivou sociální situací, například konfliktním prostředím, ve kterém se více či méně dlouhodobě nacházejí, potíže v důsledku omezujících či obtížných životních podmínek a/ nebo negativní životní události mající škodlivý vliv na jejich vývoj a integraci ve společnosti (ČAS, 2008).

Věkové rozmezí klientů NZDM jak uvádí ČAS (2008) lze rozdělit do tří kategorií, a to na **6-12 let, 13-18 let a 19-26 let**. Z hlediska lokality, ze které klienti NZDM přicházejí, rozlišujeme lokalitu ze **sociálního a geografického hlediska**.

Česká asociace streetwork (2008) definuje skladbu klientů taktéž z hlediska jejich individuality podrobněji, a to takto: Nedílnou součástí charakteristiky klientů jsou také jejich **zájmy a způsob života**. Podpora a pomoc v NZDM jsou poskytovány mladým lidem, kteří například **nemají možnost volnočasového vyžití**, případně se volnočasovým aktivitám vyhýbají, jiní naopak **upřednostňují spíše neproduktivní trávení volného času** mimo rodinu a okruh přátel apod.

Existují také klienti, kteří institucionalizovanou **formu pomoci a péče nevyhledávají**, nebo ani netuší, že by nějaká pomoc pro ně mohla existovat, dále klienti pocházející **ze slabého sociálního prostředí, z konfliktního prostředí**, které je pro ně, jakož i pro jejich okolí ohrožující. Odlišnou skupinu klientů tvoří mladí lidé, kteří do NZDM **nepřicházejí s**

jasnými požadavky, případně je **nejsou schopni formulovat do konkrétního požadavku** a jsou jim poskytovány odlišné služby (Česká asociace streetwork, 2008; <http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>).

Jedlička a kol. (2004) rozlišují dle míry ohrožení dvě skupiny klientů. První, tzv. **riziková skupina**, zahrnuje jedince, u kterých se sociálně deviantní chování vyskytuje ojediněle, např. záškoláctví, experimentování s návykovými látkami, prostituce apod.

Dále Jedlička (2004) doplňuje, že se tato část populace sice vyznačuje přítomností určité sociální deviace, nemusí se však jednat o skupinu, kde všichni jedinci pocházejí např. ze slabé sociální skupiny, nezaměstnaní, nebo bez vzdělání. Jedinci ve skupině se liší také v reakcích na nabídky pomoci či služeb. Část z nich přiláká do NZDN zvědavost. Jiní naopak nabízenou pomoc rezolutně odmítnou.

Do druhé skupiny jsou podle Jedličky (2004) zařazeni klienti, kteří vykazují **sociálně patologické chování dlouhodobě**. Vzhledem k dlouhodobému přetrvávání této formy chování tak dochází k jejímu šíření do okolního sociálního prostředí, ve kterém se klienti pohybují, a tudíž dochází k nejen ohrožení klientů samotných, ale i prostředí kolem nich (srov. Jedlička 2004; Pokorný, Telcová, Tomko, 2003).

Vysoké riziko a nebezpečí představují drogy, jejichž uživatelé (drogově závislí jedinci) se uchylují k trestné činnosti, jako krádeže a vandalismus (Matoušek a Matoušková, 2011). V této skupině nalezneme podle Jedličky (2004) i mladistvé jedince zaměřující se na krádeže v obchodních domech jako na způsob dobrodružně tráveného volného času či agresivní skupiny vyvolávající rvačky (např. na stadionech).

Budoucího klienta Jedlička (2004) definuje **na základě typologie** obvyklých sociálních situací, kterými se rozumí činnosti charakteristické pro běžnou situaci, v určité lokalitě, např. hřiště, parky, opuštěné budovy, autobusová nádraží, stanice metra, prázdná prostranství apod. V těchto lokalitách provádí streetworkeré monitoring a zpravidla navazují první kontakty s dětmi a mládeží vykazujícími patologické chování. Při vykonávání své práce musí sociální pracovník počítat s odmítavou reakcí, strachem nebo netečností oslovených jedinců a mít připravenou strategii, jak oslovit či získat pozornost těchto mladých lidí pro spolupráci zaměřenou na zlepšení jejich nepříznivé životní situace.

Pokud se terénnímu pracovníkovi povede překonat první bariéru s budoucím klientem, je důležité zachovat, sledovat a zdůraznit princip dobrovolnosti, jakož i anonymity, týkající se účasti klientů na programech nabízených NZDM.

Podle Janouškové a Nedělníkové (2008) si rozsah a frekvenci setkávání většinou stanovuje sám klient. Může se rozhodnout, zda se na další setkání s terénním pracovníkem dostaví, či nikoli. V rámci terénní práce je třeba se zaměřit se na práci s klientem a využít daný okamžik k práci s ním.

Janoušková a Nedělníková (2008) uvádějí i další specifika v návaznosti na setkávání sociálního pracovníka s klientem a upozorňují, že nikdy nelze předpokládat, že se další setkání s osloveným jedincem opět uskuteční, či nikoliv a taktéž nelze ani předem odhadnout, jak dlouho bude klient s terénním pracovníkem na místě komunikovat.

Jelikož práce streetworkera (jak je obsaženo i v názvu profese) probíhá v terénu, na ulici, je třeba počítat s rušivými faktory, které ovlivňují momentální situaci, např. klient je nervózní, že se na stejném místě objeví třeba rodiče, nebo má sraz s kamarády, případně se nečekaně objeví někdo, s kým se v dané situaci setkat nechce.

Vzhledem k jedinečnosti každého klienta je tedy třeba brát na zřetel, že si sociální práce s mladými lidmi žádá specifický přístup k práci ze strany pracovníka již od prvního kontaktu a taktéž specifickou formu poskytování sociální služby.

Následující kapitola se v krátkosti zaměřuje na definování sociálně patologických jevů a jejich prevenci, přičemž součástí prevence jsou mimo jiné také aktivity NZDM.

4 PREVENCE SOCIÁLNĚPATOLOGICKÝCH JEVŮ

Nežádoucí společensko-patologické jevy zahrnují aktivity a formy chování, které se neslučuje s obecnými normami platnými ve společnosti, v souladu s jejím očekáváním, či požadavky. Skupina sociálně nežádoucích jevů a problémů zahrnuje mnoho typů chování různých stupňů sociálního dopadu, od kriminality, delikvence, prostituce, agresivního chování až po patologické závislosti, jako jsou hazard, alkohol, drogy, a v neposlední řadě také internet neboli sociální sítě.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 53 prevenci definuje následujícím způsobem:

„Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů“.

Janoušková a Nedělníková (2008) uvádějí, že **prevence** těchto nežádoucích jevů je odborníky považována za **výhodnější** než komplikované zásahy proti již existujícím deviacím, a to jak z hlediska ekonomického, tak i zdravotního.

Pro dosažení efektivity prevence je podle Janouškové a Nedělníkové (2008) nutné zachovávat **princip komplexnosti**, což znamená zainteresovanost všech institucí na systémovém působení vedoucí ke zmírnění rizikového či nežádoucího jednání a v konečném důsledku vhodnými metodami prevence působit na podstatu, příčiny a podmínky, které vedly ke vzniku deviantního chování.

4.1 Sociálně patologické jevy a vymezení pojmů

Pokud hovoříme o sociálně patologických jevech, představujeme si takové projevy určité části společnosti, které se odlišují od běžného a společností určovaného či přijímaného jednání v závislosti na zemi, ve které se daná společnost nachází, na její kultuře apod. (srov. Pokorný a kol., 2003, s. 186; Matoušek a Matoušková, 2011).

Jelikož je problematika sociálně patologických jevů velice obsáhlá, jsou v této kapitole zmíněné pouze některé charakteristiky a teorie k danému tématu.

Pod pojmem **sociální patologie** lze podle Petruska a kol. (1996; srov. Matoušek a Matoušková, 2011) rozumět nezdravé, nenormální, obecně nežádoucí společenské jevy, což znamená jevy společensky nebezpečné, které jsou jakožto deviantní chování společností negativně sankcionovány.

Dále pak Petrusek a kol. (1996) uvádějí, že patologickými jevy byly počátkem 20. století především rozvodovost, kriminalita, alkoholismus, homosexualita, prostituce a nezaměstnanost, později přibyly drogy a s nimi rozmáhající se drogové závislosti a jiné.

Smith (2017) zastává názor, že sociální patologie často vede ke vzniku sociálních, ekologických a psychologických problémů, které jsou důsledkem života v blahobytu v tom smyslu, zda jsou potřeby lidí uspokojeny či nikoli.

Karstedt a Čírtková (In Vágnerová, 2005) rozlišují poruchy chování podle závažnosti, míry kontinuity, vázanosti na situaci či charakteru poruchového chování.

Heřmanská (In Vágnerová, 2005) v závislosti na charakteru poruch diferencuje formálně dva typy poruch, a to **neagresivní** (např. lhaní, záškoláctví, útky z domu apod.) a **agresivní** (např. rvačky, šikana apod.) a uvádí, že zatímco u neagresivního chování dochází k porušování společenských norem, u agresivního chování je už závažnost vyšší, jelikož ze strany aktéra dochází k omezování práv jiných lidí, v důsledku čehož může mezi oběma stranami dojít ke konfliktním situacím.

V současnosti odborníci poukazují na závažnost rozmáhajícího se sociálně-patologických jevů, jako jsou agresivita, týrání a zneužívání dětí a mladistvých, šikana, drogové závislosti, alkoholismus, bezdomovectví, sebevražednost, sektářství, prostituce, válka, extremismus a mnoho dalších.

Büchs (In Smith, 2017) zmiňuje skutečnost, že společenská patologie souvisí s deviantním chováním, a je součástí stavu dané společnosti a jejího řádu. Rozlišit, co je a co není deviantní chování, je složité, jelikož normy, jak již bylo uvedeno výše, se liší v různých kulturách, skupinách, časech a místech. Jinými slovy, určité aktivity či chování může jedna skupina považovat za přijatelnou, jiná skupina je naopak může považovat za deviantní.

Řada teorií týkajících se odchylky v chování jedinců se objevila za posledních padesát let. Zde je namístě zmínit například teorii Edwina Sutherlanda (www.cliffsnotes.com), který vytvořil frázi **diferenciální asociace**, aby řešil otázku, jak se lidé deviantnímu chování učí.

Podle jeho teorie hraje životní prostředí rozhodující úlohu při rozhodování, které normy se lidé naučí porušovat. Konkrétní lidé v konkrétní referenční skupině stanovují normy shody a odchylky, a tak silně ovlivňují způsob, jakým se ostatní lidé dívají na svět, včetně toho, jak reagují. Lidé se také učí normám od různých socializačních „agentů“, například rodičů, učitelů, ministrů, rodiny, přátel, spolupracovníků a médií, což stručně řečeno, znamená, že se lidé naučí kriminálnímu chování, stejně jako jinému druhu chování, a to ze svých interakcí s ostatními, zejména v intimních skupinách.

Sutherland (www.cliffsnotes.com) dále uvádí, že teorie diferenciálních asociací platí pro mnoho typů deviantního chování: například mladistvé gangy poskytují prostředí, ve kterém se mladí lidé naučí stát se zločinci, přičemž tyto gangy jsou definovány jako protikulturní a oslavují násilí, odvetu a zločin jako prostředek k dosažení společenského postavení.

Problematika sociálně patologického jednání je velice složitá a i přesto, že v této bakalářské práci nezastává hlavní téma, má význam se o ní zmínit z hlediska možné prevence.

4.2 Prevence sociálně patologických jevů

Stejně tak, jako ve zdravotnických oborech, tak i v sociologických, je nutné věnovat pozornost prevenci, v tomto případě prevenci nežádoucích společenských jevů, jak uvádějí Matoušek a Matoušková (2011), na kterou se mimo jiné zaměřují taktéž nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

Janoušková a Nedělníková (2008) definují **aktivity a mechanismy, jako určité formy prevence**, které mohou napomoci zmírnit případná rizika. Jedná se o tři typy preventivních aktivit, a to **primární prevence**, jež se uplatňuje pro dosažení cíle předcházení negativních projevů formou osvěty (přednášky, besedy o škodlivosti drog apod.), a kterou je možné zprostředkovat například ve školách, nebo prostřednictvím neziskových organizací.

Druhým typem, jak se dále zmiňují Janoušková a Nedělníková (2008), je **sekundární prevence**, mající například charakter intervence či poradenství s cílem předcházet šíření negativních jevů, a to ještě před jejich rozvojem a třetí typ prevence představuje takzvaná **terciální prevence** zaměřující se například na resocializaci klientů, jako je navrácení rizikových osob zpět do normálního života po absolvování léčby drogové nebo alkoholové závislosti apod. Cílem tohoto druhu prevence je **minimalizace již existujících problémů**.

Celkový rámec preventivních metod je pro sociálního pracovníka určitou základnou, jejíž součástí je nejen teoretická, nýbrž i praktická výbava sociálního pracovníka. Tím se myslí vzdělání v oboru (sociální studia, psychologie, úzce zaměřená příprava na práci s vysoce rizikovými skupinami apod.) doplněné zkušenostmi a komunikativními dovednostmi pracovníka (viz také podkapitola 1.3 Sociální práce).

Nezbytnou složkou dovedností sociálních pracovníků je rovněž strategická dovednost podpořená zásadami při jednání s klienty v rámci prevence a následné pomoci.

Janoušková a Nedělníková (2008) uvádějí několik **zásad**, jejichž dodržování je nezbytné pro naplňování cílů prevence, následovně:

- 1) Výchozím bodem pro zahájení preventivních aktivit je **znalost cílové skupiny**, na kterou je terénní pracovník zaměřen, čímž získá velkou výhodu, ze které může ve svém úsilí vycházet.
- 2) Hledání cesty či formy účinné pomoci klientovi je závislá na **zachování partnerské komunikace terénního pracovníka s klientem**.
Úspěchu v terénní práci nelze docílit bez zachování přiměřenosti rolí ve vztahu sociálního pracovníka a klient (jako svébytný jedinec), zároveň je pro úspěch důležitá klientova vůle a jeho rozhodnutí spolupracovat. Vztah, v němž se sociální pracovník staví do role nadřízené, ve vztahu ke klientovi k příznivým výsledkům nepřispívá.
- 3) **Důvěra** v terénního pracovníka a **přátelská atmosféra** je počátkem procesu k osobnímu posunu klienta.
- 4) S ohledem na důvěru však existuje hranice, kterou terénní pracovník musí zachovat, aby nebylo narušeno jeho postavení ve vztahu ke klientovi či skupině. Navázání užšího vztahu by mohlo narušit úspěšnou intervenci u klienta/ skupiny. Vymezení hranic ve vztahu terénního pracovníka a klient, příp. skupina, funguje zároveň jako prevence proti profesnímu vyhoření osoby, která terénní služby poskytuje.
- 5) Schopnost pochopit klienta závisí na tom, jaké zkušenosti mají obě strany – terénní pracovník i klient, příp. skupina. K tomu, aby bylo možné najít řešení pro danou situaci klienta/ skupiny je nezbytná **autentičnost** obou stran, čímž se rozumí. být svůj, nehrát si na něco.
- 6) Pro řešení problémů je třeba mít na zřeteli včasnou akci, resp. **pružnost při řešení problémů**. Pokud terénní pracovník rychle reaguje na potřeby klienta, může dosáhnout vyšší účinnosti v pomáhajícím procesu, než kdyby se řešení odkládalo a

došlo k tzv. zakonzervování problému s důsledkem snížení šancí na zlepšení situace klienta.

- 7) Práce terénního pracovníka vychází z respektu ke klientovi z hlediska jeho jedinečnosti a situace, se kterou se potýká. Jelikož v sociální práci neexistuje univerzální pravidlo nebo metoda, jak problémy klientů řešit, je třeba brát na zřetel nutnost hledat **takové možnosti řešení**, které jsou přínosné každému jedinci „na míru“.
- 8) Pro úspěšnou spolupráci s klientem je velmi důležité postupovat takovou formou, aby klient nenabyl dojem, že je tlačěn k něčemu, co si nepřeje, či je zastrašován (srov. Janoušková a Nedělníková, 2008; Matoušek a Matoušková, 2011).

Služby sociální prevence jsou zaměřeny v první řadě na zmírnění, příp. zabránění sociálnímu vyloučení jedinců, kteří se v důsledku nepříznivé nebo krizové životní situace ocitli v pozici vyloučení ze většinového společenského okruhu. Hlavním cílem zmíněné prevence je pomoc sociálních pracovníků a odborníků (např. telefonická krizová pomoc, sociální poradenství apod.) těmto ohroženým osobám a současně i chránit společnost před vznikem sociálně-patologických jevů (slovník.mpsv.cz, www.mpsv.cz). Nezastupitelnou roli v oblasti prevence dětí a mládeže zastávají právě NZDM, přičemž jejich cílem je snižování rizik v oblasti sociálně patologických jevů, jakými jsou například agresivita, požívání alkoholu a návykových látek, šikana apod. formou tematických přednášek, besed, kurzů a mnoho dalších (viz kapitoly 1.4, 1.5, podkapitola 4.2.1 a kapitola 5.).

4.2.1 Programy prevence NZDM v České republice

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež se obecně ve velké míře zaměřují na preventivní programy spojené s využitím volného času dětí a mládeže ze sociálně znevýhodněného prostředí.

Zajímavé postřehy doprovázené nápadem, jak přiblížit dětem a mládeži formou **participace na projektech** příznivější podobu jejich života s možným pozitivním vlivem na jejich budoucnost přináší Lenka Lacová (2015), která prostřednictvím programů NZDM na Slovensku vyzdvihuje výhodu v zachování blízkosti mladým lidem jako aktivním zdrojům pro zlepšení života v místních komunitách.

Lacová (2015), je toho názoru, že se socializační přístup osvědčil natolik, že se stal jedním ze základních principů práce s mladými lidmi, jež využívá aktivní spolupráci s klienty,

individuální plánování v oblasti služeb klientům, otevřenost, informovanost, a učení během aktivit, od různých aktivizačních her po poznávací a pracovní aktivity, nevyjímaje situační intervence, spontánní aktivity (navrženy klienty) v klubech i mimo ně a celou škálu organizovaných aktivit.

Dále pak Lacová (2015) zdůrazňuje přínos poskytnutí příležitosti dětem a mládeži při výběru a organizaci aktivit tak, aby se stali „**architekty svého volného času**“ (Lacová, 2015, s. 31), pomohli změnit tvář své komunity k lepšímu, dokázali za sebe převzít odpovědnost a viděli svou budoucnost specifičtěji a pozitivněji, než je tomu dnes.

Následující, pátá kapitola, je věnována NZDM Podané ruce v Olomouci. Jejím obsahem je nejen vize společnosti, nýbrž také její poslání, konkrétní aktivity a cíle.

5 NZDM PODANÉ RUCE O. P. S. V OLOMOUCI

Společnost Podané ruce o.p.s. se svými pobočkami zahrnuje **nízkoprahová zařízení** pro děti a mládež v Olomouci, Blansku, Prostějově, Mohelnici a Zábřehu, Brně a Kroměříži, **kontaktní centra** v Brně, Olomouci, Prostějově, Uherském Hradišti, Znojmě a Kontaktní centrum ve Zlíně, **terénní programy pro děti a mládež** v Olomouci a Prostějově, **prevenční činnost a další služby prevence a léčby závislostí** (www.podaneruce.cz).

NZDM v Olomouci nabízí terénní programy pro děti a mládež zaměřené na smysluplné trávení volného času formou aktivit motivující klienty k seberealizaci, a které zároveň podporují zdravý životní styl dětí a mladých lidí (www.podaneruce.cz).

5.1 Poslání služby NZDM v Olomouci

Programy NZDM v Olomouci jsou svým obsahem a provedením zaměřeny jak na prevenci, tak i zmírňování negativních důsledků, které s sebou nese užívání drog a z nich plynoucí rizikové chování, jako jsou narušování sociálních vztahů, nechráněný a promiskuitní pohlavní styk, různé formy trestné činnosti apod. (www.podaneruce.cz).

Osobám s rizikovým chováním, jakož i osobám blízkým těmto osobám (rodiče, sourozenci apod.) jsou nabízeny terénní práce nejen v Olomouci, nýbrž i v Litovli, Uničově, ve Šternberku a okolí.

„Náplní terénních programů v oblasti města Olomouce jsou především aktivity podněcující ke změně rizikového chování klientů s cílem zamezit negativnímu či rizikovému vlivu na společnost a chránit ji tak před případnými negativními dopady s ohledem na zdraví, sociální vztahy a ekonomickou situaci (www.podaneruce.cz).“

5.2 Služby poskytované NZDM Podané ruce o.p.s. v Olomouci

Společnost Podané ruce o.p.s. v Olomouci poskytuje celou řadu služeb, zahrnující informační a výměnný servis, HR materiál, zdravotní servis, kontaktní práce, individuální poradenství a individuální případovou práci, podporu v krizi uživatelům drog, kontakty, domluva a poradenství přes terénní mobilní telefon/ e-mail, odkazování na jiné služby, asistenční službu, intervenci v prostředí zábavy, práci s veřejností (např. besedy ve školách, přednášky), mapování terénu a získávání zpětné vazby od klientů (www.podaneruce.cz).

Cílovou skupinou společnosti Podané ruce o.p.s. v Olomouci jsou děti a mládež, potýkající se s nepříznivými životními situacemi, příp. se cítí ve společnosti ohroženi. Liší se typologií společenského prostředí, povahovými rysy, svými potřebami, mají odlišné (více či méně závažné) problémy a/ nebo se také v mnohém podobají. Jejich společným jmenovatelem je vyřčená či nevyřčená touha něco ve svém životě změnit, zlepšit, vyřešit apod.

Ve společnosti Podané ruce o.p.s. jsou definovány **dvě cílové skupiny**, kterým se pracovníci společnosti věnují:

- 1) **Primární cílová skupina** zahrnuje uživatele nealkoholových návykových látek, jako je marihuana, pervitin, heroin. Tato skupina zahrnuje nejen mladé lidi experimentující s drogami, nýbrž i příležitostné uživatele drog a lidi drogově závislé.
- 2) **Sekundární cílová skupina** se skládá z rodinných příslušníků (rodiče, příbuzní); patří do ní taktéž osoby blízké uživatelům návykových látek.
- 3) Třetí skupinu tvoří **obecná populace**, čímž se rozumí nejen mladí lidé, jako jsou studenti základních a středních škol, nýbrž i dospělá veřejnost a obyvatelé měst, kde jsou preventivní programy NZDM poskytovány (www.podaneruce.cz).

5.2.1 Vize, hodnoty a principy NZDM Podané ruce o.p.s.

Úspěšnost činností a programů poskytovaných společností Podané ruce o.p.s. je tak, jako mnoho jiných projektů z různých oblastí, podmíněna první myšlenou, prvním krokem, sledováním podmínek vývoje, strategiemi a vytvářením takových metod, aby se cílená činnost ubírala směrem, který se co nejvíce přibližuje vytyčeným výstupům či výsledkům.

Z prvopočáteční vize se stal program zahrnující činnosti a cíle a z cílů se rozvinulo **poslání**. Tak by se ve zkratce dala popsat činnost a působení společnosti instituce pomáhající mladým lidem k nalezení jejich místa ve společnosti. V konkrétních bodech lze společnost Podané ruce o.p.s. představit následovně.

- 1) **Vize společnosti** se odvíjí od vůle pracovníků přispívat k podpoře a šíření humanistických myšlenek, jakož i k ochraně lidských práv, což v důsledku může přispět k rozvoji občanské společnosti a vytváření prostoru nejen k respektu a toleranci, Zároveň společnost Podané ruce sledují cíl přispívat k prevenci závislostí a tím také k vytváření nezávislého a svobodného prostředí (www.podaneruce.cz).

- 2) **Poslání vidí společnost Podané ruce v pomoci lidem, kteří se dostali do náročných situací jejich vlastního života, a to především v oblasti závislostí a v oblasti práce s dětmi a mládeží.** Na základě těchto potřeb vytváří společnost Podané ruce kvalitní preventivní, podpůrné a intervenční formu služeb, zároveň také hledá a vytváří cesty k sociální, zdravotní i osobní stabilizaci svých klientů v dlouhodobém výhledu s cílem pomoci dosáhnout klientům udržitelnou kvalitu jejich života jakož i jejich osobní spokojenost (www.podaneruce.cz).
- 3) **Hodnoty a principy společnosti Podané ruce lze definovat jako základní lidské etické principy, jakož i tolerance, respekt ve spojení s empatií a otevřeností, nevyjímaje důvěru, inovativnost a tvořivost.** Nedílnou součástí společnosti Podané ruce je týmová práce a profesionalita. Krédem společnosti je odvaha a vytrvalost v činnosti, které se společnost Podané ruce, být k dispozici svým klientům a provázet je na cestě ke svobodě (www.podaneruce.cz).

5.3 Cíle terénních programů NZDM Podané ruce o.p.s. Olomouc

Společnost Podané ruce o.p.s. v Olomouci si ve svém projektu stanovila nejen **obecné cíle**, ke kterým patří **snížování rizik** a škod jenž byly způsobeny požíváním drog v oblasti sociální, zdravotní i ekonomické, nýbrž i **motivační činnost** s cílem přimět uživatele, aby spolupracovali na změně jejich rizikového chování, v případě požívání drog dodržovali zásady jejich bezpečnějšího užívání, a podíleli se na zprostředkování objektivních informací o problematice drogové závislosti nejen v komunitě mladých lidí (www.podaneruce.cz).

5.3.1 Jaké jsou tedy cíle NZDM Podané ruce Olomouc?

Dle pracovníků NZMD Olomouc jsou cíle definovány následovně:

„Chceme poskytovat kvalitní služby v oblastech prevence a léčby návykového chování, duševního zdraví, programů pro děti a mládež, programů postpenitenciární péče, ochrany veřejného zdraví, programů na podporu a rozvoj etnických skupin a dalších. Chceme prostřednictvím zázemí profesionální organizace, která je nepostradatelným partnerem institucí a aktérů v oblasti prevence a léčby závislostí a v oblasti práce s dětmi a mládeží, uspokojovat celospolečenskou poptávku po kvalitních sociálních a zdravotnických službách (www.podaneruce.cz).“

Terénní programy v Olomouci mají v svém projektu zahrnuty **konkrétní cíle**, z nichž jsou na portálu společnosti Podané ruce o.p.s. zmíněny následující:

- *„Rozšíření povědomí o „Terénních programech Olomouc“ mezi uživateli nealkoholových drog.*
- *Aktivní vyhledávání a oslovování cílové skupiny v jejím přirozeném prostředí*
- *Pravidelný kontakt a poskytování služeb klientům*
- *Zvyšování informovanosti klientů v oblastech rizikového chování*
- *Motivace k aktivnímu řešení problémů*
- *Přehled o drogové scéně a místech, kde se schází cílová skupina a zefektivnění poskytované služby a přizpůsobení potřebám klientů*
- *Omezení rizikového chování intravenózních uživatelů a rizika přenosu infekčních nemocí (HIV, hepatitidy)*
- *Chránit veřejnost před možnými negativními důsledky užívání drog (šíření HIV, HCV)*
- *Funkční komunikace s ostatními zařízeními v systému péče a veřejnosti (www.podaneruce.cz).“*

5.4 Práva uživatelů služeb NZDM

Práva klientů čili uživatelů sociálních služeb jsou zakotveny v Zákoně o sociálních službách č. 108/2006 Sb. a tudíž jsou poskytovatelem sociálních služeb, společností Podané ruce o.p.s. respektována a dodržována. Klientům nízkoprahového zařízení v Olomouci jsou mimo jiné zajišťována následující **práva**:

1) Anonymita dle Zákonu o sociálních službách č. 108/2006 Sb., § 62.

Společnost Podané ruce o.p.s. nepodmiňuje spolupráci se svými klienty sdělením jejich osobních údajů, nespolupracuje s orgány trestné činnosti (policií) a bez souhlasu klienta nikomu neposkytuje informace, které se od něj dozví, taktéž nepodává informace o službách, které jsou klientem využívány (www.podaneruce.cz).

2) Dostupnost je zajištěna dle § 88 písmeno a) znění Zákonu o sociálních službách č. 108/2006 Sb., který definuje povinnosti poskytovatelů sociálních služeb takto:

„Poskytovatelé sociálních služeb jsou povinni zajišťovat dostupnost informací o druhu, místě, okruhu osob, jimž poskytují sociální služby, o kapacitě poskytovaných sociálních služeb a o způsobu poskytování sociálních služeb, a to způsobem srozumitelným pro všechny osoby, bez ohledu na pohlaví, víru, etnickou příslušnost, sexuální orientaci, sociální status, způsob života a názory.“

3) **Rovný přístup ke službám**

4) **Svoboda:** Ve vztahu ke klientovi to znamená, že rozhodnutí využívat, případně nevyužívat služeb NZDM je na něm.

5) **Bezplatnost:** Služby NZDM jsou klientům poskytovány zdarma.

6) **Možnost stěžovat si:** V případě připomínek či stížností, přání a/ nebo nápadů, k fungování služby mají klienti právo tyto sdělovat pracovníkům NZDM.

7) **Další práva (www.podaneruce.cz):**

- **Právo na soukromí.**

„Klienti mají právo k soukromému využití služby bez přítomnosti třetích osob. Jejich soukromé a intimní informace také nejsou probírány s nikým dalším (www.podaneruce.cz).“

- **Právo na ochranu osobních údajů.**

„Klienti mají právo na to, aby informace o jejich osobě byly chráněny před zneužitím a bylo s nimi zacházeno podle zákona (www.podaneruce.cz).“

- **Právo na ochranu před zneužitím.**

„Klienti nesmí být nuceni k činnosti, která přísluší pracovníkům, ani být manipulováni a emočně vydíráni (www.podaneruce.cz).“

- **Právo na svobodné myšlení, rozhodování a svobodu projevu.**

„Pracovníci respektují odlišné názory a přístup klientů (www.podaneruce.cz).“

- **Právo na zachování lidské rovnosti, důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a ochrany jména.**

„Na klienty pohlíženo jako na jedinečné lidské bytosti. Právo na dodržování etického kodexu pracovníky. Pracovníci jsou povinni řídit se etickým kodexem a platnými zákony práva (www.podaneruce.cz).“

5.5 **Volný čas jako preventivní program v NZDM**

Pojmem volný čas lze vyjádřit různé představy o tom, co může pro jedince znamenat. Pro někoho je volný čas nedostatkovým zbožím, pro jiné čas strávený oblíbenou činností, nebo

naopak naprostý klid a odpočinek ve formě spánku, nebo také metaforické pojetí svobody pohledem na krásnou krajinu či čisté nebe bez mraků. Volný čas je něco, co lze realizovat na základě rozhodnutí či touhy po něčem, co potřebujeme nebo chceme, abychom dosáhli pocitu uspokojení, přičemž jeho forma a náplň se liší napříč pohlavími, stářími jedince či kulturami.

Aby bylo možné volný čas definovat, je třeba na něj pohlédnout z vícero úhlů, zahrnujících například časové hledisko nebo oblast povinností, jak je uvedeno níže.

Průcha, Walterová, Mareš (2001) definují volný čas jak opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Podle výše uvedených autorů je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.

Balvín, J. (2004) vymezuje pojem volný čas jako prostor, v němž se člověk může realizovat formou hry. Podle něj hra rozvíjí nejen rozum, ale také city, tvořivost a fantazii, člověk si v procesu hry vštěpuje určité mravní návyky, schopnost regulovat své mravní vědomí a jednání a taktéž vytvářet vztahy mezi lidmi. Hra ve volném čase z pohledu Balvína (2004) vystupuje jako nejeфекtivnější metoda přípravy na život.

Vztah člověka k času se v posledních letech a desetiletích změnil vlivem vývoje a nástupu moderního věku včetně technologií, jenž je spojen mimo jiné i s postavením člověka ve společnosti a ve světě. Volný čas má pro člověka smysl, jelikož přináší příležitost utvářet a rozvíjet lidskou populaci. Ve volném čase může být člověk kreativní, uvolnit vnitřní napětí, které je způsobeno stále se zrychlujícím životním stylem, přemírou povinností, komplikujícími se mezilidskými vztahy a dalšími negativními faktory.

Pávkové (2008) zastává názor, že ze sociologického a sociálně psychologického hlediska je nutné sledovat, jak a v jaké míře volný čas přispívá k utváření a kultivaci mezilidských vztahů. Z jejího pohledu má na děti a mládež velký vliv sociální prostředí, rodina, školy a další výchovná zařízení.

Kyriacou (2005) se domnívá, že pro posílení sebehodnocení je přínosná libovolná aktivita, která posílí sebehodnocení dítěte, taktéž může být užitečná v boji s kriminalitou.

S ohledem na formu a rozsah trávení volného času zmiňuje Pávková a kol. (2008) možnost negativního vývoje dětí a mládeže v případě, kdy se sejde několik nepříznivých faktorů negativně ovlivňujících snahu institucí (škol, volnočasových klubů apod.).

Pávková a kol. (2008) se domnívají, že výchovu mladé generace mohou taktéž negativně ovlivnit například nežádoucí vrstevnické skupiny, ve kterých se objevují rizikové prvky, jako vandalismus, alkohol, brutalita, drogy apod. a dále pak dodává, že k nepříznivým faktorům z hlediska výchovného ovlivňování dětí a mládeže lze přičíst i nedostatečnou nabídku volnočasových aktivit, příp. také finanční, časovou či jinak definovanou nedostupnost (Pávková a kol., 2008)

Nízkoprahová zařízení fungující v České republice nabízejí celou řadu aktivit, jakož i výchovných a aktivizačních činností, které mohou napomoci mladým lidem nejen nalézt takovou činnost, která by jim otevřela obzory pro jejich rozvoj a nalezení cesty z nepříznivé životní situace, nýbrž i aktivity rozvíjející jejich dosavadní schopnosti a dovednosti, jakými jsou například umělecká činnost, využití počítačových aplikací pro studijní účely, tvorba uměleckých fotografií, úprava videí apod. V programech NZDM nechybí doučování či tutoring pro psaní referátů a vytváření prezentací, jakož i pohybové a sportovní aktivity, např. fotbal, stolní tenis, taneční kluby, hudební akce, výlety a další.

Výše zmíněné aktivity mohou klientům pomoci nejen vyplnit volný čas, který dříve nemohli nebo nedokázali smysluplně využít, nýbrž také nalézt směr pro jejich další životní etapu ve formě studia nebo nalezení zajímavého zaměstnání.

Volnému času je věnována následující podkapitola (5.5.1) zaměřená na konkrétní aktivity společnosti Podané ruce, o.p.s. v Olomouci.

5.5.1 Volnočasové aktivity jako forma prevence v NZDM Podané ruce Olomouc

Zásadou veškeré práce nízkoprahových zařízení je podle Bucháčkové, M. a Tůčkové, Z. (In Kotová, H. a kol., 2015) především **socializační přístup**, jež se jako takový odráží v přístupu sociálních pracovníků ke klientům, jak při prvním kontaktu a uzavírání spolupráce, tak i při individuálním plánování, využívání služby a taktéž v systému sankcí v případě jejich porušení.

V procesu socializace je v NZDM důsledně zachovávána otevřená informovanost klientů o tom, jaké služby či vzdělávací i volnočasové aktivity jim budou poskytovány a z jakého důvodu. Zmíněné služby čítají jednak situační intervenci, tak i klubové aktivity, zahrnující aktivity spontánní i organizované, jakož i aktivity mimo klub.

Nabídka preventivních programů v NZDM Podané ruce v Olomouci zahrnuje kromě jiného **projekty a volnočasové aktivity**, jež byly doposud úspěšně zrealizovány. Níže jsou uvedeny některé z nich.

- **Umění najít sám sebe**, projekt financovaný ze sbírky Pomozte dětem, organizované Českou televizí a Nadací rozvoje občanské společnosti, zaměřený na posílení sebevědomí, k uvědomění si vlastní hodnoty a nabytí síly k nalezení vlastní identity. Projekt byl realizován tak, aby zprostředkoval cenné zkušenosti, dovednosti a znalosti, na něž v běžném školním životě není vymezen prostor a podpořil děti a mládež v jejich úsilí objevit v sobě vlastnosti (např. vytrvalost, kreativitu) a nadání (např. hudební talent, manuální či technické dovednosti), které jim v budoucnu pomohou najít si místo a uplatnění v životě. Tento projekt byl velmi úspěšný a byl realizován několik let po sobě (<http://nzdmkudykam.podaneruce.cz/o-klubu/>).
- **Projekt SOAD** (Sociální adaptace a vzdělávání romské mládeže) byl podpořen grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci EHP fondů, a realizován z iniciativy odborných pracovníků v rámci vzdělávání romských dětí a mládeže a jeho náplní bylo hravou a atraktivní formou prezentovat jedinečnou a temperamentní romskou minoritu (<http://nzdmkudykam.podaneruce.cz/aktuality/>).
- **Neformální (doplňkové) vzdělávání** realizované týmem sociálních pracovníků a koordinátorů, ve formě pomoci jednotlivým dětem i skupinám při doučování (Opakování učiva, prohloubení dosavadních znalostí), jakož i organizování skupinových aktivit, her, diskuzí, besed, exkurzí apod., se zaměřením jak na rozvoj jedinců, tak i na jejich aktuální potřeby s cílem dosažení lepších výsledků ve školách a později i v profesním životě (<http://nzdmkudykam.podaneruce.cz/>).

Volnočasové aktivity organizované NZDM Olomouc jsou pravidelně obměňovány, doplňovány a rozšiřovány podle individuálních potřeb a podnětů klientů ve spolupráci s pracovníky centra. Klienti se mohou do plánování akcí aktivně zapojit, tj. přispět nápadem, samotnou realizací, motivací ostatních klientů apod.

SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Teoretická část této bakalářské práce byla zaměřena na vznik, funkci, náplň a cíle nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, jakož i poslání sociálních pracovníků působících v těchto zařízeních, zahrnujíc legislativní ukotvení poskytování sociálních služeb klientům zařízení, a taktéž programy prevence jako hlavní náplně a zároveň cíle působení těchto zařízení.

V návaznosti na programy prevence byla definována jak práva klientů NZDM, tak i možnosti volnočasových aktivit, které jsou jedním z významných činitelů v oblasti prevence společensky nežádoucích jevů.

Na teoretickou část navazuje část praktická, v níž je zpracován empirický výzkum provedený v konkrétním nízkoprahovém zařízení, a to NZDM Podané ruce v Olomouci.

Výzkumné šetření je zaměřeno na téma prevence sociálně patologického chování v NZDM s cílem zjistit, jak toto zařízení ovlivňuje využívání volného času u klientů. Hlavním bodem výzkumu bylo zmapování práce NZDM Podané ruce Olomouc v oblasti smysluplného využití volného času klientů a jeho přínos.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ V NÍZKOPRAHOVÉM ZAŘÍZENÍ PODANÉ RUCE V OLOMOUCI

Pro výzkumné šetření jsem si zvolila nízkoprahové zařízení Podané ruce v Olomouci. Vzhledem k tomu, že pro NZDM Podané ruce o.p.s. pracuji téměř rok, využila jsem praktické zkušenosti a možnosti za účelem sběru dat pro své šetření v místě, kde bydlím, ve spolupráci s osobami, jež jsou mými turory a zároveň spolupracovníky v centru.

Empirický výzkum je součástí sociální a sociologické práce a jeho přínos spočívá v uplatnění získaných informací z reálných situací v práci teoretické a za účelem pozdějšího zpracování strategií a metod pro další využití v praxi (srov. Matoušek, 2001; Švaříček a Šed'ová, 2007).

Surynek a kol. (2001) uvádí, že data získaná přímo v realitě, nazývána také primární data, jsou nejčastěji využity pro zobrazení reality a jejich výhodou je zachycení sledované problematiky v širším kontextu než data získaná kvantitativním šetřením.

Záměr zachycení sledované problematiky v širším kontextu je obsažen v praktické části (viz následující kapitoly). V úvodní části představuji NZDM Podané ruce o.p.s. v Olomouci jako instituci, která se svými aktivitami zaměřuje na prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže ohrožené sociálně nežádoucími jevy. Z hlediska cílů je v této práci sledováno využívání volného času klientů jako součást preventivních programů a jeho přínos. Dalšími body výzkumného procesu jsou sběr dat na základě výzkumných otázek, analýza a interpretace získaných dat se závěrečným vyhodnocením šetření.

Proces výzkumu je popsán po jednotlivých etapách a dílčí výsledky šetření znázorněny grafiky. Závěrečná zpráva obsahuje shrnutí a vyhodnocení provedeného šetření. Bakalářská práce obsahuje navíc fotodokumentaci z praxe (viz příloha II. – Volný čas).

6.1 Specifická primární prevence v NZDM v Olomouci

Zkušeností z praxe NZDM na území města Olomouce, ukázaly díky projektu „Romanodrom“ na jeden z nejpálčivějších problémů společnosti, a to vysokou míru impulzivního jednání u mladých lidí bez předchozí racionální rozvahy v důležitých životních situacích. Přínými důsledky takového jednání jsou jevy jako agresivní chování, šikana ve školním prostředí, vysoké absence ve školní docházce, nevhodné chování vůči učitelům, předčasné ukončení školní docházky z důvodu vyloučení za absence nebo nevhodné chování. Programy NZDM v Olomouci jsou tudíž ve výrazné míře zaměřeny na prevenci

společensky nežádoucích jevů formou volnočasových aktivit (<http://nzdmkudykam.podaneruce.cz/>).

Projekty NZDM Podané ruce o.p.s. jsou určeny cílové skupině sociálně vyloučené mládeže za účelem získání dovedností, znalostí, schopnosti a návyků, které je motivují k aktivnějšímu životu, získání sebedůvěry, samostatnosti, odpovědnosti za vlastní chování a sociálních kompetencí, jež povedou k rozvoji osobnosti klientů, ale také budou preventivně působit před sociálně patologickými jevy, které mohou mít za následek sociální vyloučení (http://nzdmkudykam.podaneruce.cz).

6.2 Výzkumné šetření

Tato kapitola diplomové práce je věnována vlastnímu šetření v oblasti prevence sociálně patologického chování ve spolupráci se společností Podané ruce o.p.s. (dále jen NZDM) v Olomouci, zaměřující se na prevenci sociálně patologických jevů a ve kterém téměř rok pracuji.

Výzkumnému šetření předcházelo několik kroků, od výběru druhu výzkumu přes věkovou kategorii respondentů, klientů NZDM Podané ruce Olomouc, za účelem zjištění formy a efektivity trávení volného času. Z důvodu získání komplexnějšího obrazu s ohledem na stanový cíl šetření, byly sestaveny dvě skupiny respondentů. Jednu z těchto skupin, **skupinu A**, tvořili **pracovníci** NZDM Podané ruce v Olomouci a druhou, **skupinu B**, **klienti**, chlapci a dívky ve věku **13-19 let**.

Cílem praktické části je tedy získání informací o preventivních programech a o tom, **jak klienti tráví volný čas** na základě programů zprostředkovaných NZDM s preventivním zaměřením na sociálně patologické jevy a rovněž **přínos náplně těchto programů**.

Vlastní šetření bylo rozděleno na několik etap, a to od stanovení problému, přípravy šetření (výběr metody), sběr a zpracování údajů, po analýzu a interpretaci údajů se shrnutím v závěrečné zprávě.

Získané informace mohou být využity k dalšímu šetření zkoumající odlišné hledisko a taktéž k nalezení možností řešení stávajících problémů, se kterými se klienti potýkají.

6.3 Oblast a cíle šetření v NZDM Podané ruce o.p.s. Olomouc

Samotnému výzkumnému řešení předcházela nejen výběr cílových skupin, ale i sestavení otázek, které jsou vhodné pro zjištění informací, které by přiblížily a napomohly k objasnění otázek, jak a s jakým efektem funguje využití volného času u klientů NZDM v rámci prevence sociálně patologických jevů. Níže jsou uvedeny hlavní body k šetření:

Téma:	Prevence sociálně patologického chování v NZDM.
Výzkumný problém:	Jak NZDM Podané ruce Olomouc ovlivňuje využívání volného času u klientů.
Hlavní cíl:	Působení NZDM Podané ruce Olomouc na smysluplné využití volného času klientů.

Dílčí cíle:

- 1) Zjistit volnočasové aktivity klientů před vstupem do NZDM Podané ruce Olomouc.
- 2) Zjistit jaké aktivity NZDM Podané ruce Olomouc jsou nejčastěji využívány klienty.
- 3) Zjistit volnočasové aktivity klientů mimo rámec návštěv NZDM Podané ruce Olomouc.
- 4) Zjistit, zda aktivity NZDM Podané ruce Olomouc ovlivnily volný čas klientů.

6.4 Výběr výzkumného šetření

Poznávání charakteru, potřeb a chování jedinců v humanitní společnosti se stává v průběhu času složitější. K získání informací o jedinci, jejich interpretace a porozumění je podmíněno různými individuálně sestavenými strategiemi, metodami a postupy, které mohou být dosažení cílů poznávacího procesu prospěšné.

Pro praktickou část své práce jsem zvolila **kvalitativní metodu** výzkumu s **využitím polostrukturovaného rozhovoru**, který, jak uvádí Gavora (2000), přináší zjištění ve slovní nebo i nečíslné podobě, přičemž jsou získávány tzv. plastické, výstižné a podrobné údaje.

Chráska (1995) ke kvalitativní metodě uvádí, že tato metoda zahrnuje několik technik, kterými lze poznatky o zkoumaném subjektu získat. Nejčastější technikou je podle Chrásky (1995) tzv. **zúčastněné pozorování**, při kterém výzkumník pozoruje zkoumané subjekty při provádění jejich činností, jindy lze pro kvalitativní výzkum použít **deník výzkumníka**

obsahující jeho poznatky z dané zkoumané komunity, a další možností je **vedení neformálního (volného neboli nestrukturovaného) rozhovoru** se zkoumanými jedinci apod.

Častými technikami v oblasti kvalitativního výzkumu jsou podle Chrásky (1995) rovněž **studium a analýza písemných materiálů zkoumaných osob a případové studie**, které však patří do dlouhodobého sledování zahrnující vývoj jedince v určitém časovém úseku.

Výše uvedené techniky jsem pečlivě zvážila a rozhodla se pro svou práci využít polostrukturovaného **rozhovoru**, a to především z důvodu krátkodobých zkušeností v pozici pracovníka NZDM.

6.5 Výzkumné otázky

Na základě stanovených cílů byly sestaveny hlavní a dílčí otázky:

Hlavní výzkumná otázka:

Působí NZDM Podané ruce Olomouc na smysluplné trávení volného času?

Dílčí výzkumné otázky:

- 1) Jak trávili klienti svůj volný čas před nástupem do NZDM Podané ruce Olomouc?
- 2) Jaké aktivity klienti NZDM Podané ruce Olomouc nejčastěji využívají?
- 3) Jak tráví klienti volný čas mimo rámec návštěv NZDM Podané ruce Olomouc?
- 4) Jak ovlivnily aktivity NZDM Podané ruce Olomouc volný čas klientů?

6.6 Charakteristika respondentů

Rozhovory pro výzkumné účely byly prováděny jak se zaměstnanci NZDM Podané ruce Olomouc, tak i s klienty využívajícími služby tohoto nízkoprahového zařízení v dopoledních a odpoledních hodinách, v průběhu dvou měsíců, leden až březen 2018.

V rámci zachování anonymity bylo u respondentů použito označení **P** (P1, P2 atd) - pro respondenty ze skupiny **pracovníků** NZDM a **K** (K1, K2 atd.) – pro označení respondentů ze skupiny **klientů**.

6.6.1 Skupina A: Pracovníci NZDM Podané ruce v Olomouci

Z celkového počtu respondentů se výzkumu zúčastnili 3 **pracovníci NZDM** v Olomouci (skupina A) obou pohlaví ve věku 25 až 44 let s praxí čítající min. 1,5 roku. Nejdelší praxi v délce 14 let potvrdil jeden z pracovníků/ respondentů.

Tabulka uvedená níže obsahuje přehledná základní data respondentů, pracovníků NZDM (viz tabulka č. 1).

Pracovník NZDM dále jen „P“	Pohlaví	Věk	Datum rozhovoru	Délka praxe ve zkoumané organizaci (počet roků)
P1	Žena	25	12.1.2018	2,5 roků
P2	Žena	24	22.2.2018	1,5 roku
P3	Muž	44	30.1.2018	14 roků

Tabulka č. 1: Základní údaje - pracovníci NZDM Podané ruce Olomouc

6.6.2 Skupina B: Klienti NZDM Podané ruce v Olomouci

Skupina respondentů – **klientů**, kteří se výzkumu zúčastnili, byla početnější. Pro výzkumné šetření byla sestavena skupina 7 klientů, kteří navštěvují klub NZDM v Olomouci (skupina B) v zastoupení obou pohlaví ve věku 13 až 18 let.

V níže uvedené tabulce jsou přehledně seřazena základní data respondentů, klientů NZDM (viz tabulka č. 2).

Klient NZDM dále jen „K“	Pohlaví	Věk	Datum rozhovoru	Délka docházení do NZDM
K1	Žena	14	2.2.2018	5 roků
K2	Žena	13	2.2.2018	1 rok
K3	Muž	15	2.2.2018	5 roků
K4	Muž	13	16.2.2018	4 roky
K5	Žena	14	16.3.2018	2 roky
K6	Žena	18	16.3.2018	2 roky
K7	Muž	17	16.3.2018	1 rok

Tabulka č. 2: Základní údaje - klienti NZDM Podané ruce Olomouc

6.7 Metoda zpracování dat

Rozhovory s respondenty byly vedeny individuálně a zaznamenány na diktafon. Poté byla proveden transkripční převod (do psané podoby) v textovém souboru. Vzhledem k obsáhlosti a **různorodosti získaných dat** bylo nejdříve nutné provést jejich **rozkrytí, identifikaci klíčových údajů a dějů, tzv. kódování**, a poté rozdělení do kategorií pro účely jejich interpretace. Pro přehlednost provázanosti jednotlivých kategorií byly vytvořeny **paradigmatické modely** prezentovány v kapitole interpretace dat (viz 6.9 Interpretace výsledků výzkumu).

6.8 Realizace výzkumného šetření

Rozhovory se všemi respondenty se uskutečnily v období dvou měsíců, leden až březen 2018. Pro tyto účely byl využit prostor klubovny NZDM Podané ruce v Olomouci, který klienti běžně využívají k vybraným aktivitám v rámci sociální služby.

V první řadě byli o možnost provádět výzkumné šetření požádáni pracovníci NZDM a tito zároveň souhlasili, že se výzkumu zúčastní. Dalším krokem bylo oslovení klientů a získání jejich souhlasu na spolupráci k danému výzkumu. Obě skupiny podepsali informovaný souhlas s prováděným šetřením a využitím získaných dat pro zpracování.

Pracovníci NZDM byli ochotni vyhradit si čas na rozhovory i po pracovní době, jelikož výzkum tohoto druhu považují za určitý feedback své práce a také možnost, jak svou práci na základě výsledků šetření případně zefektivnit.

Klienti, kteří byli pro účely výzkumu osloveni, byli nejdříve nejistí a ostýchaví, jelikož se dříve s podobným výzkumem nesetkali. Poté, co jim byly vysvětleny detaily k průběhu šetření, to znamená, kde se budou rozhovory odehrávat, kdo bude výzkumníkem apod. a klienti byli ujistěni o anonymitě a zabezpečení citlivých dat, vyjádřili své nadšení pro spolupráci na výzkumu.

Než došlo k zahájení nahrávání rozhovorů byli respondenti seznámeni s organizací rozhovorů (rozhovory nebyly prováděny ve skupině, nýbrž respondenti vstupovali do klubovny po jednom). Během rozhovoru mohli respondenti využít právo na některou z položených otázek neodpovídat. Všichni respondenti vyjádřili svůj souhlas s nahráváním rozhovorů. Všechny rozhovory probíhaly bez problémů a v přátelské atmosféře.

Na závěr prováděných rozhovorů byla respondentům poskytnuta možnost se k průběhu dotazování vyjádřit, a to jak formou dotazů, tak i postřehů a názorů na samotné šetření.

V praktické části práce byly pro účely interpretace výsledků šetření zaznamenány vybrané pasáže z rozhovorů s pracovníky a klienty NZDM Podané ruce Olomouc v souladu se stanoveným cílem výzkumného šetření, doplněny citacemi odpovědí obou skupin respondentů.

V rámci anonymity a pro přehlednost v transkripci byla respondentům přidělena označení písmeny s čísly, **pracovníci P** (P1 až P3) a **klienti K** (K1 až K7).

Analýza dat získaných v tomto výzkumu je doplněna **paradigmatickým modelem**, který je součástí kvalitativního výzkumu, jehož teoretický základ uvádějí ve svých odborných publikacích Strauss a Corbinová (1999) a Švaříček a Šed'ová (2007):

(A) PŘÍČINNÉ PODMÍNKY => (B) JEV => (C) KONTEXT => (D) INTERVENUJÍCÍ PODMÍNKY => (E) STRATEGIE JEDNÁNÍ A INTERAKCE => (F) NÁSLEDKY
(Strauss a Corbinová (1999, s. 72).

V návaznosti na tyto teorie byla provedena kategorizace dat na základě získaných informací v rozhovorech s respondenty a roztríděná data byla seřazena do tabulek.

Pro účely komplexního náhledu na vztahy mezi kategoriemi a subkategoriemi byly dále vytvořeny **paradigmatické modely** a zjištěné vztahy byly zohledněny v komentářích zahrnujících dílčí výsledky výzkumného šetření.

6.9 Kódování

Kódování lze podle Hendla (2016) definovat jako postup **rozkrývání dat** získaných z výzkumu, která jsou postupně **rozebírána, konceptualizována a integrována** novým způsobem. Strauss a Corbinová (1999) uvádějí tři druhy kódování, a to **otevřené, axiální a selektivní**. Takto získaný materiál může být dále použit pro účely analýzy, přičemž je vhodné opatřit materiál doplňujícími poznámkami, jež mohou poskytnout nejen komplexnější pohled na zkoumaný jev či problematiku, nýbrž také přispět k vytvoření nové teorie (Strauss a Corbinová, 1999; Hendl, 2016).

Základem vědecké práce je, jak uvádějí Strauss a Corbinová (1999) v první řadě **definování pojmů**, jež napomáhají **k dalšímu zkoumání a hledání odpovědí na otázky**, jež vyústí ve výroky propojující **vztahy mezi jevy** a umožní tak **dedukci** a s nimi spojené shromažďování údajů využitelných pro testování výroků.

V následující kapitole jsou popsány postupy v procesu kódování a kategorizace dat pro účely jejich analýzy.

6.10 Otevřené a axiální kódování

Po přepisu rozhovorů všech respondentů bylo možné začít s kódováním. **Otevřené a axiální kódování** bylo využito pro účely **sestavení kategorií** umožňující **analýzu** podle technik **zakotvené teorie** (srov. Strauss a Corbinová, 1999; Hendl, 2016), na jejímž základě lze popsat novou teorii.

Následující podkapitoly jsou zaměřeny na jednotlivé kroky v procesu kódování z teoretického hlediska, na které navázalo praktické zpracování výzkum provedeného v NZDM Podané ruce Olomouc.

6.10.1 Označování jevů

Rozhovory s respondenty byly zaznamenány na diktafon a za účelem studia jevů pro následnou analýzu převedeny do transkripce.

Než bylo možné přistoupit k samotné analýze, bylo nutné důkladně **pročíst rozhovory** a v průběhu čtení zapisovat **poznámky**, zahrnující **signifikantní koncepty vět, slov a jevů**, jež vyplynuly z rozhovorů respondentů. Strauss a Corbinová (1999) označují tento postup jako **vyhledávání a označování určitých jevů v textu** (Strauss a Corbinová 1999) se záměrem **prozkoumání jevů a získání maximálního množství informací** (srov. Švaříček, Šedřová, 2007, s. 24).

Dalším krokem bylo vlastní **kódování**, jak jej popisují Hendl (2016 a Strauss a Corbinová (1999; také viz. následující podkapitoly), to znamená, že každému jevu byl přidělen kód.

Otevřené a axiální kódování bylo využito k sestavení kategorií umožňující analýzu jevů.

6.10.2 Otevřené kódování

V souvislosti s **otevřeným kódováním** byl ke každému „tématu“ **přiřazen kód**, jehož **obsahem bylo slovo, slovní spojení, či věta** ze zaznamenané části rozhovoru s respondenty. Ve vybraných pasážích rozhovorů byla významná data **označena tučně a použita pro kódování**. Na základě takto vytříděných dat bylo možné **sestavit kategorie** z daných, **tematicky podobných kódů (pojmu)** tak, aby byl zachován cíl výzkumu, tj **zpracovat data** smysluplným způsobem, za účelem **nalézt odpovědi na výzkumné otázky**.

Otevřené kódování je možné provádět podle slov nebo odstavců, jak uvádí Hendl (2016), případně lze použít i celé texty. Začít s otevřeným kódováním může výzkumník začít již v průběhu rozhovorů, přičemž taktéž může analyzovat odpovědi respondentů řádek po řádku (Strauss a Corbinová, 1999).

6.10.3 Axiální kódování

Dalším krokem v analýze dat bylo **axiální kódování**, což obnášelo hledání **vazby mezi kategoriemi a subkategoriemi**, abychom mohli získat komplexní pohled za zkoumaný jev

(srov. Strauss a Corbinová, 1999). Pro větší názornost byl ze získaných dat vytvořen paradigmatický model (viz podkapitoly 6.11.3 a 6.11.6)

6.10.4 Určování kategorií

V průběhu výzkumu získává výzkumník velké množství dat a pojmů. Tříděním těchto pojmů, jak zmiňují Strauss a Corbinová (1999), jsou z nich pro zjednodušení interpretace identifikovaných jevů vytvářeny skupiny. Proces **seskupování pojmů**, které jsou příslušné pro nějaký společný jev se nazývá **kategorizace**, přičemž každý jednotlivý pojem lze označovat a řadit k jevu, ke kterému se nejlépe hodí, příp. čím se pojmy liší apod.

6.10.5 Pojmenovávání kategorií

Každá kategorie, kterou výzkumník sestaví, vyžaduje pro lepší orientaci v jevech přiřadit pojmenování, jež by daný jev co nejlépe vystihovalo, a zároveň logicky souviselo se zástupnými údaji, se kterými bude možné dále pracovat (srov. Hendl, 2016; Strauss a Corbinová, 1999).

6.10.6 Vztahy mezi kategoriemi

Na základě sestavených kategorií lze pak v procesu analyzování jevů přistoupit k hledání vztahů tzv. paradigmata mezi kategoriemi a subkategoriemi, jak uvádějí Strauss a Corbinová (1999), přičemž Glaser (In Hendl, 2016 s. 254) nabádá k vytváření volnějšiho kódovacího paradigmatu, což má umožnit vznik nových otázek a prozkoumání témat hlouběji.

Následující kapitola (6.11) se zabývá analýzou dat získaných během výzkumného šetření v NZDM Podané ruce Olomouc.

6.11 Analýza dat

Na základě získaných dat z rozhovorů bylo provedeno kódování (viz také kapitoly 6.9 a 6.10). Jednalo se o časově náročnější část výzkumu, bylo třeba vracet se do textů přepsaných rozhovorů a označovat a poznámkovat **signifikantní pojmy**, slova, jevy pro účely jejich kategorizace (srov. Strauss a Corbinová, 1999; Hendl, 2016).

V dalších podkapitolách jsou v textech označeny kódy, jež byly později použity pro další zpracování dat do kategorií. Signifikantní pasáže, jako slova, slovní spojení apod. jsou **označeny tučně**.

6.12 Kódování: Pracovníci NZDM Podané ruce Olomouc

Zaznamenané rozhovory byly stejně tak, jako rozhovory s klienty, pečlivě přečteny a slova, slovní spojení, fráze a jevy významné pro analýzu (rozkódování textu) byly vyznačeny tučně, opatřeny **kódy** a pro přehlednost seřazeny do tabulky (viz. Tab. č. 3)

PRACOVNÍCI			
Kódy	Koncept	Kódy	Koncept
Kód 1.	Informovanost o akcích v rámci programů prevence	Kód 11.	Časté trávení volného času po nástupu do klubu
Kód 2.	Efektivní peer besedy	Kód 12.	Eliminace rizikového chování
Kód 3.	Vysoký výskyt agrese a krádeží u klientů	Kód 13.	Aktivity v klubu
Kód 4.	Velká důvěra ze strany klientů	Kód 14.	Návykové látky
Kód 5.	Rovnocenný vztah	Kód 15.	Neuvědomění si následků
Kód 6.	Časté porušování pravidel klubu	Kód 16.	Vliv vrstevnické skupiny
Kód 7.	Individuální práce	Kód 17.	Nedostatek zájmu ze strany rodičů
Kód 8.	Potřeba klientů se svěřovat a pobývat s kamarády	Kód 18.	Klub jako učení se pravidlům
Kód 9.	Rady	Kód 19.	Zpětná vazba
Kód 10.	Potulování se venku před nástupem do klubu NZDM	Kód 20.	Rizikové chování převládá u všech klientů

Tabulka č. 3: Kódování - pracovníci NZDM Podané ruce Olomouc

6.13 Kategorizace: pracovníci NZDM

Z definovaných kódů vznikly kategorie: **agrese, impulsivita, návykové látky; nejčastější sociálně patologické jevy; aktivity a efektivní programy prevence; realizovaná individuální práce; volný čas klientů před a po nástupu do NZDM; poradenství.**

PRACOVNÍCI			
Kódy	Popis	Kategorie	Prvek
Kód 3. Kód 6. Kód 10. Kód 14. Kód 15. Kód 16. Kód 17. Kód 20.	Vysoký výskyt agrese a krádeží u klientů Časté porušování pravidel klubu Potulování venku před nástupem do klubu Návykové látky Neuvědomění si následků Vliv vrstevnické skupiny Nedostatek zájmu ze strany rodičů Rizikové chování převládá u všech klientů	Agrese, impulsivita, návykové látky	Příčinné podmínky
Kód 4. Kód 5. Kód 7. Kód 19.	Velká důvěra ze strany klientů Rovnocenný vztah Individuální práce Zpětná vazba	Realizovaná individuální práce	Jev
Kód 8	Potřeba klientů se svěřovat a pobývat s kamarády	Volný čas	Kontext
Kód 1. Kód 9.	Informovanost o akcích v rámci programů prevence Rady	Poradenství	Intervenující podmínky
Kód 2. Kód 18.	Efektivní peer besedy Klub jako učení se pravidlům	Aktivity a efektivní programy prevence	Akce, strategie, jednání
Kód 11. Kód 12. Kód 13.	Časté trávení volného času po nástupu do klubu Eliminace rizikového chování Aktivity v klubu	Plnohodnotný volný čas	Následky

Tabulka č. 4: Kategorizace kódů - pracovníci NZDM Podané ruce Olomouc

Na bázi provázanosti jednotlivých kódů, kterými byli opatřeny jednotlivé pojmy a jevy, jež jsou v této kapitole (6.13) zvýrazněny tučným písmem, byly sestaveny subkategorie a následně také **kategorie** (viz. tabulka č. 4.) definující **z pohledu pracovníků NZDM** klienty využívané aktivity centra NZDM v rámci programů prevence, tak i jejich přínos.

Kategorie:

1. Agrese, impulsivita, návykové látky
2. Nejčastější sociálně patologické jevy
3. Aktivity a efektivní programy prevence
4. Realizovaná individuální práce
5. Volný čas klientů před a po nástupu do NZDM
6. Poradenství

6.13.1 Agrese, impulsivita, návykové látky

V této kategorii jsou stěžejním jevem nežádoucí společenské jevy, s nimiž se respondenti, pracovníci NZDM, setkávají poměrně často. Jako prostředek eliminace těchto jevů slouží programy prevence, z nichž má každý tematické zaměření (bloky), například na agresivitu a její zvládnutí, eliminaci impulsivního chování klientů a taktéž na zmírňování příčin drobné kriminální činnosti apod. Předpokladem úspěšné intervence je podle sdělení pracovníků počáteční informovanost klientů o nežádoucích jevech a jejich příčinách, následně pak osvěta v podobě individuální práce s klienty, besed včetně peer besed a zprostředkování dostatečného množství informací o obsahu a cílech preventivních programů, jakož i o aktivitách, mezi nimiž jsou v převážné míře aktivity volnočasové.

Respondenti, pracovníci NZDM Podané ruce charakterizovali na začátku rozhovorů práci centra a **náplň programů prevence**: „(...) **preventivní blok je zaměřen na agresivitu (Kód 3.), impulsivní chování** v tom smyslu, jakože **předcházení situacím (Kódy 1., 2., 7., 18)**, kde by se ti uživatelé chovali na základě nějakého náhlého popudu, který může způsobovat problémy a **nejčastější je právě agresivita (Kód 3.)**. V tom bloku je zařazená i **šikana, kyberšikana (Kód 3.)**, nějaká **drobná přestupková činnost** v rámci té, v rámci toho impulsivního jednání, jo, že můžou dělat nějaké **projevy vandalismu (Kód 3.)**, nebo **drobné krádeže (Kód 3.)** v obchodech, **ničení nějakého majetku (Kód 3.)**.“

6.13.2 Nejčastější sociálně patologické jevy

Pracovníci NZDM potvrzují, že se v oblasti sociálně patologických jevů setkávají **různými formami agresivního jednání**: „(...)nejčastěji určitě nějaké **násilné chování, agrese (Kód 3.)**, a potom možná jako **šikana a asi krádeže (Kód 3.)** (...) **šikana, kyberšikana (Kód 3.)**, *hmm, nějaká drobná přestupková činnost v rámci té, v rámci toho impulsivního jednání, jo, že můžou dělat nějaké projevy vandalismu Kód 3.)*, **drobné krádeže (Kód 3.)** v obchodech, **ničení nějakého majetku (Kód 3.)**, **závislosti obecně (Kód 14.)**.“

6.13.3 Aktivity a efektivní programy prevence

Programy prevence, jak bylo zjištěno z rozhovoru s pracovníky NZDM jsou vytvářeny pracovníky centra, ale i ve spolupráci e **externími odborníky**: „(...) **externí lektor** v rámci třeba toho tematického měsíce **agresivita (Kód 3.)** do toho **tříměsíčního tematického bloku s agresivitou a s kriminalitou a s impulzivním chováním, dá se pozvat jako někdo z policie ČR, někdo z městské policie, do drogového bloku (Kódy 1., 9.)** si zveme pravidelně naše **teréňáky, nebo i terapeuti z adiktologické ambulance, s kruhem bezpečí**.“ „(...) máme **blok drogy, agrese (Kód 3.)** či **šikana (Kód 3.)**, „(...) pak tam máme **podporu zaměstnávání (Kód 9.)** a tak, a takový **tematický bloky formou buď besed (Kód 2.)** anebo **diskuze (Kód 2.)** (...).“ „(...) Během roku máme vlastně v programu zařazené čtyři **preventivní bloky (kód 2.)**, každý den **preventivní blok (Kód 2.)**“ „(...) měl by probíhat po **tří měsíce, na různá témata (Kódy 1., 2.)**.“ „(...) buďto jsou to **aktuální témata (kódy 1., 2.)**, která se u klientů vyskytují. Blok je předem naplánovaný (...).“

Respondent P3, pracovník NZDM s nejdelší oborovou praxí (14 roků) potvrzuje a doplňuje informace o programech prevence o detaily z **besed s policií (Kód 2.)**, zmiňuje zařazení **aktivit z oblasti zážitkové pedagogiky (Kódy 13., 18.) do preventivních programů centra**. Dále pak uvádí specifickou **primární prevenci (Kód 7.)** a zároveň vytyčuje **zaměření bloků prevence na sociálně patologické jevy**, jako jsou **šikana, impulsivní jednání (kód 3.)** a jiné, čímž poskytuje ucelený pohled na práci nízkoprahového zařízení. „(...) V rámci NZDM kromě základní nabídky služeb jako je **individuální práce (Kód 7.) a poradenství (Kód 1. a Kód 9.)** nějaké **situační intervence (kód 7.)** a **informační servis, který je zaměřen jak na nějaké aktuální řešení těch problémů (Kód 7.)**, který děcka můžou mít, tak je to zaměřený i na jak kdyby **prevenci, už ta individuální práce samotná, tak se dělají; říká se tomu specifická primární prevence (Kód 7.)**, že to není zaměřené na úplně všechno

možné, co se dá jako vymyslet v rámci těch rizikových jevů, nebo sociálně patologických, a je to dělané takovým systémem, že je to rozdělené do třech takových ... jak bych to řekl, třech, nebo čtyřech (...).“ „(...) měli jsme čtyři, ale dali jsme to na tři **tematické bloky (Kód 9.)**, a vždycky je to v takových jako kdyby **tříměsíčních intervalech (...)**.“ „(...) První blok je **zaměřen na agresivitu (Kód 3.), impulsivní chování (Kód 3.)** v tom smyslu, jakože **předcházení situacím**, kde by ty uživatelé se chovali na základě nějakého náhlého popudu, který může způsobovat problémy a **nejčastější je právě ta agresivita (Kód 3.)**, v bloku je zařazená i **šikana, kyberšikana (Kód 3.)**, nějaká **drobná přestupková činnost** v rámci té, v rámci toho impulsivního jednání, jo, že můžou dělat nějaké **projevy vandalizmu**, nebo **drobné krádeže (Kód 3.)** v obchodech, **ničení nějakého majetku (Kód 3.)**, je tam i **graffiti problematika** zaměřená (...).“ „(...) Druhý blok je **závislosti obecně (Kód 14.)**, jako téma toho bloku, a třetí blok je jak kdyby **partnerské vztah (Kód 12.)** první sexuální zkušenosti, předcházení nějakému nechtěnému těhotenství, přenosu nějakých pohlavních, nebo riziko nějakých pohlavně přenosných nemocí, ale ten třetí je zaměřený na nějaké **komunikační vzorce v chování a vytváření partnerských vztahů (Kód 16.)** a tak, to jsou jakoby tři hlavní témata, protože nejvíc sledujeme, že to jsou tři **nejvíce problematické oblasti**, ve kterých může docházet ještě k různým, jak kdyby **společensky nežádoucím a zároveň sociálně patologickým jevům, které můžou být ohrožující pro ty klienty (Kód 16. a Kód 17.)**, teď jsem je nepopsal úplně detailně, že bych popisoval, co všechno v tom bloku je, ale ten blok má potom každé nějakou strukturu. (...).“

Respondenti a respondentky během výzkumného šetření uvedli celou řadu aktivit a programů prevence, jež se v jejich práci s klienty osvědčily, např. již zmíněné preventivní bloky (Kód 1.): „(...) když jsme měli ten projekt, tak na každý blok se vymyslí různé aktivity (Kódy 11., 8., 18.) (...).“ „(...) teď jsme měli prezentaci (Kód 2.), potom nějaké dotazníček pro klienty a potom už probíhaly různě jako ty aktivity, to byla jakoby beseda (Kód 2.), s nějakým členem prostě skupiny, nebo s nějakou pro ně jakoby významnou osobností, s nějakým vzorem, anebo s nějakým státním orgánem, anebo státní institucí (Kódy 4., 2., 12., 13., 14.) (...) takže jsme tu měli třeba policii České republiky, se kterou jsme se vlastně bavili o agresi, nebo o nějakých loupežných přepadeních a trestných činech, nebo jsme měli třeba besedu s tatérem (Kód 2.), který měl být jako pozitivní vzor, ať už co se týká školy, práce, nebo nějakých jako trestných činností, nebo jsme měli přednášku o facebookovém nebezpečí (Kódy 2., 12., 18.)“. „(...) měly to vlastně studentky, takovou přednášku o tom,

co jako hrozí na facebooku za nebezpečí a měly a všechno tohle jsou nějaký preventivní bloky (Kód 1., 9.) pro nás tady (...).“

Respondent **P3** potvrdil, že má zkušenosti s tím, že by o některé besedy měli klienti zájem **pravidelně**, což však je ne vždy možné zrealizovat: „(...) Chtělo by to dělat pravidelněji tu besedu, ale ne vždycky se dají sladit ty termíny (...).“ Dále pak respondent **P3** vyjmenoval zajímavé akce v rámci preventivních programů: „(...) V rámci toho **drogového** měsíce jsme měli jako **externí lektory, kolegy z našich drogových služeb, z adiktologického terénního programu (Kódy 1., 9., 12., 13., 18.)**, a ty jim dělali prezentaci o tom, co dělají, **jak pracují s uživateli drog, s jakými problémama se jako nejvíc setkávají při té práci s nima, co řeší ti jejich klienti, neříkají jména samozřejmě, ale do jakých situací se lidi můžou dostat a jak se tomu dá i předcházet (Kódy 1., 12., 18.)**. Takže zase, další bod byl **externí lektor**; v rámci třeba toho tematického měsíce **agresivita (Kód 3.)** pozvat si třeba někoho, ale to by se dalo zařadit aji tak do partnerské vztahy zdravé, že by se pozval třeba do toho tříměsíčního tematického bloku s tou agresivitou a s tou **kriminalitou a s impulzivním chováním (Kód 3.)** se dá pozvat jako někdo z **polici ČR, někdo z městské policie** ,jo, do toho drogového bloku si zveme pravidelně naše **teréňáky**, nebo bysme mohli pozvat i **terapeuty z adiktologické ambulance (Kódy 1., 9., 12., 13., 18.)**, a to s tím **kruhem bezpečí (Kódy 1., 9., 12., 13., 18.)**, (...).“ „(...)nekohe z bílého kruhu bezpečí do těch partnerských vztahů (...) **pracovníky z poradny pro ženy a dívky (Kódy 1., 9., 12., 13., 18.)**.“

6.13.4 Realizovaná individuální práce

Nedílnou a zároveň velmi důležitou součástí práce týmu NZDM je **individuální práce s klienty (Kód 7.)**. Respondenti potvrdili, že tento druh intervence je prováděný vždy, **počínajíc prvním kontaktem (Kód 7.)**: „(...) dycky se snažíme udělat nějaké **letáček (Kód 1.)**, když úplně nevyjde letáček, tak se o tom snažíme aspoň ústně **informovat klienty** o tom, že tady bude nějaká beseda, nebo nějaká akce, nějaký společný sezení s nějakým vzorem nebo peer členem, a je to v podstatě **na dobrovolné bázi**, a potom ještě do preventivních aktivit by se daly zahrnout **individuální rozhovory s klientama (Kódy 4., 5., 7., 19.)**, který už probíhají jako **na aktuální téma, co ten klient řeší (Kód 7.)**.“

Práce sociálních pracovníků v NZDM se sebou nese nejen formální povinnosti, nýbrž i **budování vztahů s klienty (Kód 5.)**. K dotazu, **na jakém principu je postaven vztah pracovníka a klienta** nízkoprahu respondenti definují určitý **druh partnerského vztahu**: „(...) snažíme se s klientama vždycky už při tom prvním kontaktu vystupovat tak, jakože

máme partnerský vztah (Kódy 5., 7., 9., 18.), je to jakoby vztah, kterej je založenej na vzájemným respektu (Kódy 5., 7., 9., 18.), a určitě to není takový, že bysme se tu snažili být jako velká autorita v tom smyslu, že tady jako bude sekat latinu (...), „(...) Jsme si rovnocenní (Kódy 5., 7., 9., 18.), , ale je potřeba aby si zároveň ten klient uvědomil, že pokud bude třeba vyzván, aby opustil klub, ať už třeba z porušení nějakých pravidel (Kód 6.), tak je potřeba to jako to upozornění a tu výzvu přijmout a opravdu odejít (...) ne vždycky je úplně prostor pro nějakou vzájemnou diskuzi, nebo spíš diskuzi, která už potom přechází jako v nějakou hádku (...).“

K **pravidlům** v klubu se shodně vyjadřuje také respondentka **P2**: *„(...) Když přijdou pod vlivem, začnou tam vyvádět, tak jim řeknem, že musí opustit klub, že porušili pravidla (Kód 6.) a nesmí tam chodit pod vlivem návykové látky (Kódy 6., 15., 18.19., tak apelujem na to, aby opustili ten klub a pak se o tom můžem společně jako pobavit, jako když už jsou pak v pohodě (...).“ „(...) musí opustit klub, pokud porušili pravidla (Kód 6.) a nesmí tam chodit pod vlivem návykové látky, tak apelujem na to, aby opustili ten klub.*

6.13.5 Volný čas klientů před a po nástupu do NZDM

Pro srovnání, zda služby a preventivní programy NZDM přispívají ke změně chování dětí a mládeže využívajících tyto aktivity, respondenti uvádějí dva klíčové úseky, a to dobu před započítáním docházení do klubu NZDM a nyní, potvrzují pracovníci NZDM změnu v chování klientů. Tito se naučili docházet do klubu, vědí, jaké aktivity mohou provozovat a služeb NZDM pravidelně využívají: *„(...) před nástupem do toho zařízení, trávili volnej čas normálně venku, na ulici, na hřišti, nebo tady v nákupním centru, že, velmi oblíbený, a myslím si, že teďka ho bud' v podstatě tráví tady, nebo v jiným nízkoprahu (Kódy 8., 11., 12., 13.) (...).“ „(...) vědí, že existují jiný volnočasový aktivity (Kódy 8., 11., 12., 13.), ať už nějaký laser game, motokáry, nebo prostě nějaký zájmy, koníčky, box (Kódy 8., 11., 12., 13.), na kterej si myslím, že dost uživatelů odsud chodí, anebo je potom odkazujeme na terénní programy pro děti a mládež, kam chodí (...).“*

Respondenti souhlasně **potvrzují přínos** klubu NZDM, což znamená **zmírňování projevů sociálně nežádoucího chování u klientů**: *„(...) Joo, tak určitě, toto minimalizuje rizikové chování (Kódy 8., 11., 12., 13.). jinak by to zařízení ztrácelo smysl, kdyby to neeliminovalo nějaký rizikový chování (...) takže si myslím, že ano, už to, že nejsou venku, nevlákají se nikde (Kódy 8., 11., 12., 13.) prostě a jsou tady a někdo se s něma vůbec o něčem baví a někdo je dokáže pochopit (Kódy 4., 8., 11., 12., 13.) a říct jim, že to jde i jinak, nebo hledat*

jiný možnosti řešení (Kódy 1., 4., 5., 7., 9., 11., 12., 13., 18., 19.), tak to si myslím, že to dost jako eliminuje nějaký rizikový chování (Kód 12.). Takže je tam ta změna (...).“

6.13.6 Poradenství

Na dotaz, jak tedy pracovník postupuje v případě, že již ví, s jakými **sociálně patologickými jevy** se u klientů setká respondenti potvrdili důležitost individuálního **poradentství (Kódy 1., 7., 9.):** „(...) *nastává **poradenství nebo situační intervence (Kódy 1., 7.),** kdy si s tím klientem snažíme)* ., *bavit o tom, co to pro něj vlastně může **do budoucna znamenat,** když bude dál v tomhle pokračovat (Kódy 12., 15., 18.) (...)*“ a dodává, že klienti mívají již **předchozí zkušenosti s řešením jejich chování (Kódy 1., 9., 7., 19.):** „(...) *Oni většinou ti uživatele mají zkušenost s tím, že je při tom někdo chytl, takže mají jakoby zkušenost s policií nebo s ospodem, takže oni si kolikrát moc dobře **sami uvědomují (Kódy 15., 16.),** co to pro ně má za **následky (Kódy 15., 16.),** ale i přesto to s něma pořád stejně **opakujeme a řešíme dokola (Kódy 4., 7., 9., 12., 18., 19.)**.“*

Dalšími poradenskými službami jsou pak dle respondentů akce zaměřené na **seberealizaci:** „(...) *líbit se či nelíbit zaměřené na nějakou **seberealizaci,** pak tam máme **podporu zaměstnávání** a tak, a tematický bloky formou **besed (Kód 2.)** anebo **diskuze (Kód 18.)** (...).“*

Navíc respondenti chválili **přínos besed (Kód 2.) s vrstevníky (Kód 11.):** „(...) *a besedy, resp. **peer besedy (Kód 2.),** což si myslím, že je **strašně super,** protože je rozdíl, když jim **něco vypráví vrstevník,** než když to slyší od toho odborníka nebo od nás. Viděla jsem ty reakce, jak **reagují na ty vrstevníky se zájmem (Kód 16.),** jakože vypadali, že nad tím fakt přemýšlíjou (...).“*

„(...) *Vymysleli jsme si **peer besedy, v rámci tématu,** když přišel na chvíli si **popovídat s nima** někdo ze **starších uživatelů, který si prošl nějakou zkušeností (Kód 16.)** s tím tématem a třeba měli s tím nějaký problém v životě, třeba měli nějaký problém a nějak se z toho dostali anebo měli negativní zkušenost a nedopadlo to dobře, ale byli ochotní si o tom **popovídat (Kód 8., Kód 16.)**.“* „(...) ***peer besedu** třeba dělali i lidi, co organizovali krále Moravy, takovou **soutěž rapovou (Kód 2.),** anebo kluci, co už tady mají nějaké nahrávky za sebou, v rámci toho týdne s **agresivitou (...)**.“*

V následující podkapitole (6.13.7) byly do tabulky (č. 5) seřazeny pojmy použité při **axiálním kódování,** následně je v kapitole 6.14 pro názornost prezentován taktéž paradigmatický model.

6.13.7 Axiální kódování

Prvek	Kategorie	*Poznámky Vysvětlení pojmů
Příčinné podmínky	Agrese, impulsivita, návykové látky	*Události, situace, vedoucí k určitému jevu a/nebo jeho vývoji; patří do podskupiny příčin ((Hendl, 2016, s. 255).
Jev	Realizovaná individuální práce	*Vztah nebo schéma, jinými slovy koncept. Někdy se může se jednat o sledovaný výsledek, nebo o zkoumanou osobu (Hendl, 2016, s. 255).
Kontext	Volný čas	*Kontext vyjadřuje specifické hodnoty parametrů zkoumaného prostředí, které ovlivňují akce a strategie (Hendl, 2016, s. 255).
Intervenující podmínky	Poradenství	*Tato kategorie je podobná kategorii kontextu (Hendl, 2016 s. 255).
Akce, strategie, jednání	Aktivity a efektivní programy prevence	Aktivity prováděné za určitým s určitým záměrem cíleně, jako jsou odpovědi na daný jev (Hendl, 2016, s. 255).
Následky	Plnohodnotný volný čas	Tato kategorie reprezentuje důsledky úmyslných či neúmyslných akcí a strategií (Hendl, 2016, s. 255).

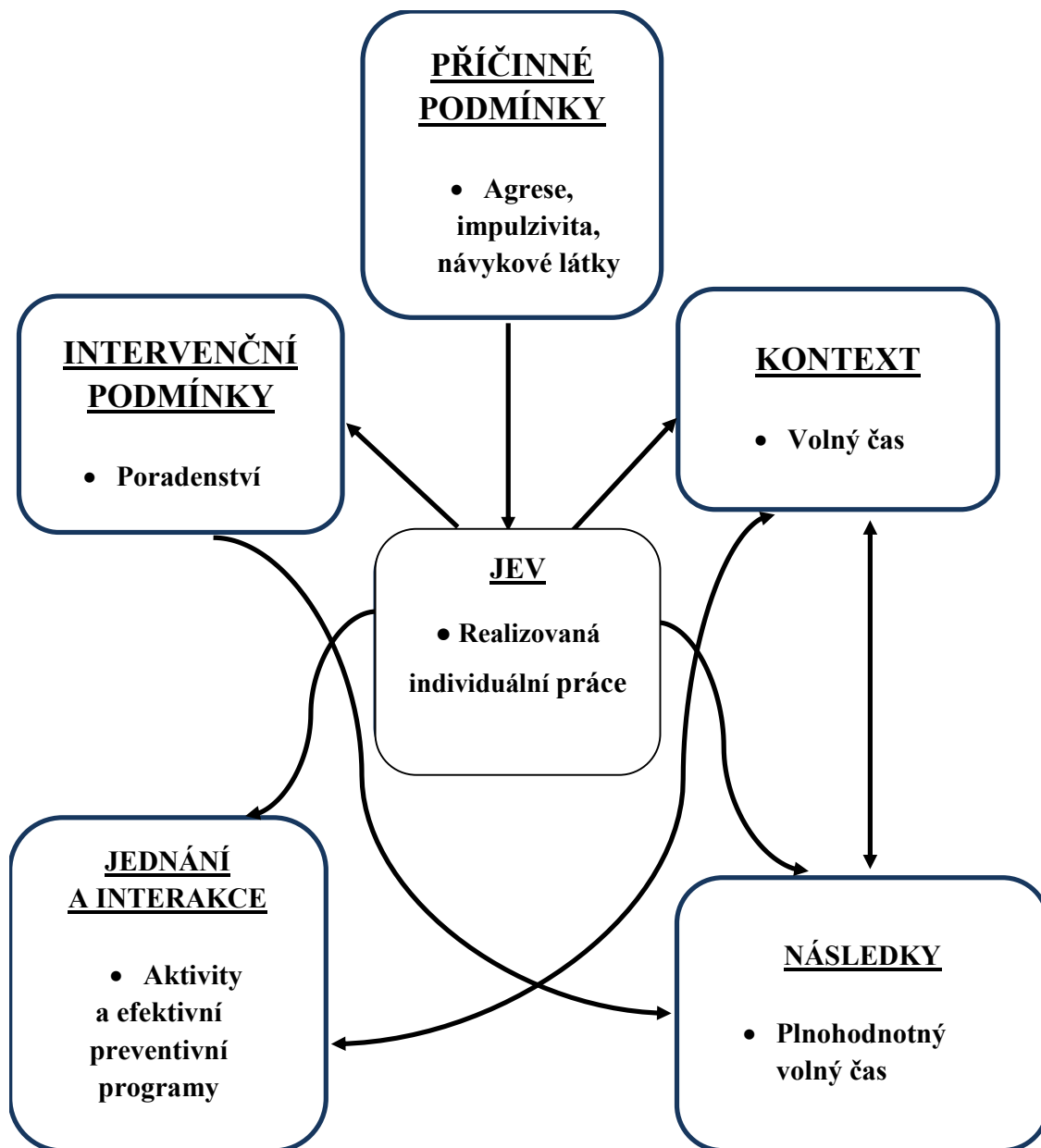
Tabulka č. 5: Pojmy použité v axiálním kódování - pracovníci NZDM

Paradigmatický model je podle Strausse a Corbinové (1999, s. 72), v rámci kvalitativního výzkumu vytvářen **na základě axiálního kódování** získaných verbálních dat (znaků a fenoménů v určité dané kategorii) s cílem prezentovat **souvislosti mezi kategoriemi** a subkategoriemi takto:

(A) PŘÍČINNÉ PODMÍNKY => (B) JEV => (C) KONTEXT => (D) INTERVENUJÍCÍ PODMÍNKY => (E) STRATEGIE JEDNÁNÍ A INTERAKCE => (F) NÁSLEDKY (Strauss a Corbinová, 1999, s. 72).

Pojmy použité při **axiálním kódování**, jsou v následující kapitole (6.14) pro názornost prezentovány formou **paradigmatického modelu**.

6.14 Paradigmatický model I.: Pracovníci NZDM

Obr. 1: Paradigmatický model I. – pracovníci NZDM

Předmětem kapitoly 6.15 (viz níže) je interpretaci dat jako **dílčích výsledků I.** výzkumného šetření s **pracovníky**. Závěrečná část práce předkládá jak shrnutí analýzy, tak i doporučení pro praxi.

6.15 Interpretace výsledků výzkumu

Interpretaci výzkumu definuje Surynek (2001) jako převedení jednotlivých dat do jazyka oboru, ve kterém výzkum probíhá (např. sociologie a sociální psychologie) a znamená hledání cesty od získaných dat (zjištění) na empirické úrovni k pojmenování dějů, situací, aspektů (nejen pro vědecké účely), s cílem je získat poznatky o celkovém obsahu souboru sledovaných dat, nikoli však podrobnou prezentaci jednotlivých dílčích údajů.

V následujících kapitolách (6.16 a 6.20) jsou prezentovány jak dílčí výsledky výzkumného šetření pro kategorie pracovníků a klientů a tyto jsou pak dále shrnuty v závěru práce.

6.16 Dílčí výsledky I. - výzkumné šetření u pracovníků NZDM

Tato kapitola shrnuje výsledky výzkumného šetření v souvislosti se stanovenými kategoriemi a vztahy mezi nimi, jak vyplývá z názorného paradigmatického modelu v předchozí kapitole (6.14; Obr. 1).

6.16.1 Agrese, impulsivita, návykové látky, nejčastější sociálně patologické jevy

Z paradigmatického modelu (viz. 6.11.3, Obr. 1) vyplývají **příčiny**, kterými jsou **agrese (Kód 3.), impulsivita, návykové látky** a jiné, jako příčiny, jejichž zmírnění je dosahováno pomocí **intervenčních metod a strategií**, jež jsou součástí programů prevence NZDM.

Z rozhovorů pracovníků NZDM vyplynulo, že **téměř každý z klientů se již setkal s nějakým problémem z oblasti společensky nežádoucích jevů**, někteří z klientů přiznali své zkušenosti s **alkoholem nebo drogami** (K5, K6) a tudíž je žádoucí tyto problémy zvládat metodami, které jsou účinné a efektivní.

6.16.2 Aktivity a efektivní programy prevence

Pracovníci NZDM realizují na základě preventivní činnosti programy intervenční pomoci u rizikové mládeže několika způsoby, ze kterých se jako nejefektivnější jeví **poradenství** (v různých oblastech) a **volnočasové aktivity** nabízené v rámci programů prevence což má za následek plnohodnotnějšího prožívání volného času u klientů.

Vlivem **systematického, opakovaného a pravidelného působení individuální sociální práce** týmu NZDM na rizikovou mládež lze v **delším časovém horizontu** předpokládat **snižování výskytu sociálně patologických jevů** o ohrožených skupin dětí a mládeže ve společnosti.

6.16.3 Realizovaná individuální práce

Z kontextu rozhovorů s pracovníky NZDM Podané ruce Olomouc (viz. Transkripce rozhovorů v příloze PII; označení respondentů P1, P2, P3) vplynuly taktéž **zásady**, které je nutné dodržovat ve vztahu s klienty, z nichž lze vyzdvihnout **rovný přístup, empatii, respekt, důslednost a férovost**, dále pak nutnost zabývat se **aktuálními tématy** (P1) v uceleném a **delším časovém období** (P1, P2, P3), organizovat aktivity, které musí klienty **zaujmout a motivovat** je k účasti na nich (P1, P2, P3), a především nezapomínat na **individuální práci** s klienty (podle jejich potřeb, zázemí, proveditelnosti apod.; P1, P2, P3), **opakovaně intervenovat v oblasti nejčastěji se vyskytujících patologických jevů**, jako je *agrese (Kód 3.), šikana a kyberšikana, vandalismus (Kód 3.), kriminální činnost (Kód 3.)*, různé závislosti (P3).

6.16.4 Volný čas klientů před a po nástupu do NZDM

Výše zmíněné intervence NZDM podporuje formou **přednášek, besed** (s policií, pracovníky adiktologické poradny, významnou osobností apod.) a **peer besed**, které jsou mezi mladými **oblíbené**, jelikož si klienti mohou **popovídat někým ze starších uživatelů služeb** NZDM, kteří si již v minulosti prošli nějakou zkušeností. Z dlouhodobého hlediska u klientů zůstávají v převážné míře oblíbené **hry a s nimi spojené aktivity** (kvízy, soutěže, hudební workshopy, kreativní činnosti v klubu apod.; P1, P2, P3).

6.16.5 Poradenství

Nezbytnou součástí práce s klienty je **vymezení hranic** ve vztahu pracovník NZDM a klient a potřeba a nutnost učit se **hranice vymezit** a zachovat **profesionalitu (P2)**.

Výsledkem efektivní práce týmů pracovníků NZDM je pak **minimalizace rizikového chování, změna přístupu** klientů k jejich vlastním cílům, **formování postojů**, tak i případné **předcházení rizikovému chování**, ochota včas **vyhledat pomoc a řešit problémy**, jakož i **smysluplnější trávení volného času** oproti době před nástupem do NZDM (P1, P2, P3). Předpokladem úspěchu preventivních programů je však především **ochota klienta** dobrovolně na svém rozvoji **spolupracovat**.

6.17 Kódování: Klienti NZDM Podané ruce Olomouc

Stejným způsobem, jakým byly zpracovány rozhovory s pracovníky (viz. 6.12) byly taktéž následující rozhovory pečlivě přečteny, signifikantní slova, slovní spojení, fráze a jevy byly označeny tučně a poté opatřeny kódy, jež byly zaznamenány do tabulky (č. 6.).

KLIENTI	
Kódy	Koncept
Kód 1.	Kamarádi
Kód 2.	Povídání si a hry
Kód 3.	Malá informovanost o akcích v rámci programů prevence
Kód 4.	Potulování se venku před nástupem do NZDM
Kód 5.	Sprostá mluva dětí
Kód 6.	Rady od pracovníků
Kód 7.	Doučování
Kód 8.	Neschopnost se svěřit rodičům
Kód 9.	Převaha trávení volného času v klubu
Kód 10.	Klub jako odpočinek a zábava
Kód 11.	Nedostatek finančních prostředků na kroužky
Kód 12.	Omezení rizikového chování
Kód 13.	Problémy s rodiči
Kód 14.	Rady
Kód 15.	Besedy/ peer besedy
Kód 16.	Aktivity v klubu

Tabulka č. 6: Kódování - klienti NZDM Podané ruce Olomouc

6.18 Kategorizace: Klienti NZDM

Z definovaných kódů vznikly následující kategorie: **prevence rizikového chování; klub jako alternativa volnočasových aktivit; klub jako místo pro sdružování vrstevnických skupin; využívané aktivity; alternativní využívání volného času; poradenství.**

KLIENTI			
Kódy	Popis	Kategorie	Prvek
Kód 12. Kód 6. Kód 7. Kód 11. Kód 13. Kód 8. Kód 4.	Omezení rizikového chování Rady od pracovníků Doučování Nedostatek finančních prostředků na kroužky Problémy s rodiči Neschopnost se svěřit rodičům Potulování se venku před nástupem do klubu NZDM	Prevence rizikového chování	Příčinné podmínky
Kód 6. Kód 7. Kód 8. Kód 12	Rady od pracovníků Doučování Neschopnost se svěřit rodičům Omezení rizikového chování	Poradenství	Jev
Kód 1. Kód 10. Kód 12.	Kamarádi Klub jako odpočinek a zábava Omezení rizikového chování	Alternativní využívání volného času	Kontext
Kód 1. Kód 14. Kód 2.	Kamarádi Doučování Povídání si a hry	Klub jako místo sdružování vrstevnických skupin	Intervenující podmínky
Kód 1. Kód 9. Kód 15. Kód 7.	Kamarádi Převaha trávení volného času v klubu Besedy/ peer besedy Rady	Klub jako alternativa využívání volného času	Jednání a interakce
Kód 2. Kód 16. Kód 15.	Povídání si a hry Aktivity v klubu Besedy/ peer besedy	Využívané aktivity	Následky

Tabulka č. 7: Kategorizace kódů - klienti NZDM Podané ruce Olomouc

Na bázi provázanosti jednotlivých kódů, kterými byli opatřeny jednotlivé pojmy a jevy, jež jsou v této kapitole (6.17) zvýrazněny tučným písmem, byly sestaveny subkategorie a následně pak také **kategorie** (viz. tabulka č. 7.) definující využívané aktivity centra NZDM v rámci programů prevence sociálně nežádoucích jevů, jakož i jejich přínos **z pohledu klientů**.

Kategorie:

1. Prevence rizikového chování
2. Klub jako alternativa volnočasových aktivit
3. Klub jako místo pro sdružování vrstevnických skupin
4. Využívané aktivity
5. Alternativní využívání volného času
6. Poradenství

6.18.1 Prevence rizikového chování

V rozhovorech s klienty NZDM Podané ruce Olomouc tuto potvrdili, že před nástupem do NZDM Podané ruce trávili převážnou část volného času **neplnohodnotnými a neorganizovanými aktivitami**. Většina dotazovaných potvrzuje pravidelnou návštěvu klubu NZDM, někteří z klientů dokonce po dobu dva roky až pět let. Jak plyne z rozhovorů s klienty, nabídce služeb, tuto se o nabídce **programů prevence** NZDM dozvěděli od kamarádů.

Respondenti **shodně uvádějí, že předtím**, než začali navštěvovat klub NZDM vyplňovali svůj volný čas **nepříliš smysluplnými aktivitami s kamarády (Kód 4.)**, např. **pobyt před domem** a nějaké hry: „(...) dřív sem chodila s kamarádama jenom ven, ale to jenom před domem jsme hráli nějaký hry, jinak ne že bych někam chodila, třeba do klubu, to ne (...)“

Jak výše respondentka K5 zmínila, v klubu využívá aktivit s vrstevníky, což, jak sama potvrzuje, vidí jako pozitivní. Předtím nástupem do NZDM trávila respondentka K5 čas převážně v parku, **popíjením vína, bez smysluplné činnosti (Kód 4.)**. „(...) byla sem často v parku s kamarádama (...)“ „(...) Jo, ale ty parky tady bývají. Jsou tam prostě kamery a asi nás viděli jednou **policejti a přiletěli na nás (Kód 4.)**, takže na to si už dáváme bacha...vlastně né, že bysme si něk dávali bacha, teď býváme tady na klubu a víme, co tady dělat nemůžem (...)“

Dále pak respondentka K5 dodává, že nyní své nevhodné chování eliminuje (Kód 12.), jelikož má vhodnější náplň volného času (Kód 16.) „(...) No, asi jsem ponaučená a podle trávení času tady na klubu mám raději (...) nenudím se, mám tu prostě co dělat a s kým se bavit (Kód 12.).“

V současné době není ojedinělým případem, kdy se děti a mladí lidé z různých důvodů nesvěřují se svými problémy rodičům. Respondentka K2 se k vyjádřila tak, že upřednostňuje pomoc a rady poskytované pracovníky NZDM s odbornými zkušenostmi (Kód 6., 8., 12., 13.): „(...) Moje mamka je taková, nevím. Není jak já, nevím, ja se ji dokážu svěřit, ale mně přijde, že tady ty pracovnice dokážou líp posoudit, třeba s tou školou, oni to maj za sebou, maj vystudovaný a mamka vlastně nic nestudovala, takže s něma je lepší si o tom povídat, protože ví, ale s mamkou doma taky ráda probírám věci (...).“

6.18.2 Klub jako alternativa volnočasových aktivit

Porovnáním svých předchozích aktivit se současnými vyjadřují respondenti přínos práce NZDM ve smyslu **smysluplnějšího trávení volného času, možnost sdílení volného času a zážitků z volnočasových aktivit, možnost komunikace s vrstevníky**: „(...) tady se vidíš se všema kamarádama, můžeš si tady **popovídat, poradit si mezi sebou, všechno (Kódy 1., 2. 7., 10., 16.)** (...).“ Respondentka K1 zmínila, že by ocenila **prodlouženou otevírací dobu klubu (Kód 9.)** o další den v týdnu: „(...) aby byl i ten čtvrtek tady otevřenej (...).“

Velmi stručně respondent K4 potvrdil spokojenost s klubem: „(...) **v klubu je zábava, radost (Kód 9., 16.) prostě (...).**“ V klubu se respondentům líbí, že mohou **poslouchat hudbu (Kód 1., 16.)** a/ nebo **hrát hry společně s vrstevníky (Kód 1., 16.)**: „(...) DJ koutek (...).“ „(...) posloucháme **písničky, anebo nějaký hry stolní (...).**“

Respondent K4 nezaznamenal větší rozdíl mezi trávením volného času před započítáním docházky do klubu a nyní: „(...) Chodil jsem ven s **kamarády** teď je to skoro stejný (...).“

6.18.3 Klub jako místo pro sdružování vrstevnických skupin

Respondentka K2 se ráda **setkává s vrstevníky (Kód 1.)**, se kterými si **navzájem svěřují (Kódy 1., 2., 15., 16)** své zážitky: „(...) když se nějaká věc nahodí, tak o tom mluvíme (...).“ Respondentka K2 rovněž potvrdila, že se jí líbí **možnost svěřit se (Kód 2.)** a od starších a dozvědět se o **možném řešeních momentální situace (Kódy 6., 7.)**, která ji trápí, od starších a zkušenějších lidí: „(...) tak se svěřujeme a oni nám třeba **poradí (...).**“

Na dotaz, jaký **přínos** vidí v **docházení do klubu** uvedli respondenti **odpočinek a kontakt Kódy 1., 2., 10.) s dalšími osobami v klubu (Kódy 1., 2.,7., 10., 15:** „(...) *Takovej odpočinek a popovídání si hodně (...).*“

NZDM je společností, která se zaměřuje kromě jiného na **podporu a poradenství (Kód 6.)** dětí a mládeže a tato snaha byla potvrzena respondentkou K2 a velmi pozitivně hodnocena: „(...) *Oni třeba hodně pomohli, když jsem přemýšlela, co bych jako chtěla dělat, protože všichni mi říkali, že bych na něco měla, a tak mi pomáhali, dělala jsem s něma různé testy, radili mi, takže jo, hodně tady mi pomáhají (...).*“

6.18.4 Využívané aktivity

Z **aktivit** nabízených v klubu respondenty zajímá **kontakt s pracovníky NZDM (Kód 6.)** za účelem **diskusí (Kód 2., 15.)**, dále pak o **počítače a hry (Kódy 1., 2., 9., 10.)**. V rámci preventivních programů se klienti zúčastnili tematických besed, dokonce jedna respondentka absolvovala **besedu s tématem o financích (Kód 15):** „(...) *jednou sem s něma byla v Prostějově, a tam byla beseda o penězích a dlužích (Kód 15), to bylo jednou (...).*“

Respondent K4 se zajímá o **počítačové hry (Kód 2.):** „(...) *Baví mě Fotbálek, Bang, Youtuber (...).*“ Akce preventivních programů nenavštěvuje, zmiňuje **pouze jednu aktivitu (Kód 16.):** „(...) *Jen jednou jsem se zúčastnil strašidelného domu. Jinak už ničeho (...).*“

Respondenti mají vesměs zálibu v **hrách** „(...) *je tu prostě plno her a děláme různé výtvarné aktivity, to mě baví (...).*“ Respondentka K5 má navíc zálibu i ve **výtvarné činnosti**, ale z **finančních důvodů (Kód 11.)** tuto svoji zálibu prozatím nemohla rozvíjet: „(...) *Chtěla bych chodit do výtvarky, klidně bych chodila, ale prostě na to mi naši nedají peníze (Kód 11., 13.).*“

Další respondenti potvrzují zájem o **klubové aktivity (Kód 2., 9., 16.)**, i přesto, že některé z nich preferují nejvíce, a tou je DJ koutek: „(...) *Nejvíc asi DJ koutek (...).*“ Ze **sportovních** aktivit mají respondenti zájem o stolní tenis: „(...) *Občas s bráchou hrajeme ping pong (...).*“

K dotazu na respondenta K7, na důvody navštěvování klubu respondent uvádí **společné aktivity s bratrem (Kód 2., 9., 10., 16.):** „(...) *chodím sem kvůli bráchovi, je tu klid (Kód 10.) (...).*“, a oceňuje **podporu pracovníků NZDM (Kód 6.):** „(...) *Andrejka nebo Dušan se mi věnujou, když chcu (...).*“

6.18.5 Alternativní využívání volného času

Jelikož NZDM pořádá **besedy a setkání v rámci klubových a mimoklubových aktivit** pravidelně po celý rok, bylo zajímavé se respondentky **K2** dotázat, proč k se během roku zúčastnila pouze **jedné besedy**. Odpověď zněla takto: „(...) *Já sem vždycky přišla, když bylo po tom, protože já sem tady celý léto nechodila, to sem chodila do Šantovky a tak a potom jsem zase začala chodit a teď sem chodím často (...)*“. Z odpovědi nevyplývalo, zda měla respondentka na léto zajištěnou brigádu ve zmíněném obchodním centru a byla požádána o informaci, zda tam pracovala. Z její výpovědi vyplynulo, že nikoli: „(...) *my sme tam chodili pořád s kamarádama, i dneska jsme tam byli (...)*“.

Respondentka K1 v rozhovoru uvedla, že možnost **setkat se se všemi kamarády mimo klub nemá**. „(...) *Ne. Jako i když se spojíme s těma kamarádama, tak buď někdo nepřijde nebo předstírá, že nemůže, a tady se tak vidíme se všema (...)*“.

6.18.6 Poradenství

Podle vyjádření klientů je **nesporným přínosem podpora a zájem pracovníků centra při řešení vztahových, rodinných a školních problémů (Kódy 6., 7.)**. V neposlední řadě klienti oceňují **poradenské služby a přátelský přístup pracovníků (Kódy 2., 6., 7.)**, což jim, dle jejich slov, přináší pocit klidu a také zájmu o ně. Z dalších volnočasových akcí jsou mezi klienty **oblíbené besedy, z nichž největším přínosem, jak klienti potvrzují, jsou peer besedy s účastí vrstevníků (Kód 15.)**, kteří již prošli určitou nesnadnou životní etapou a chtějí se o své zkušenosti i rady podělit.

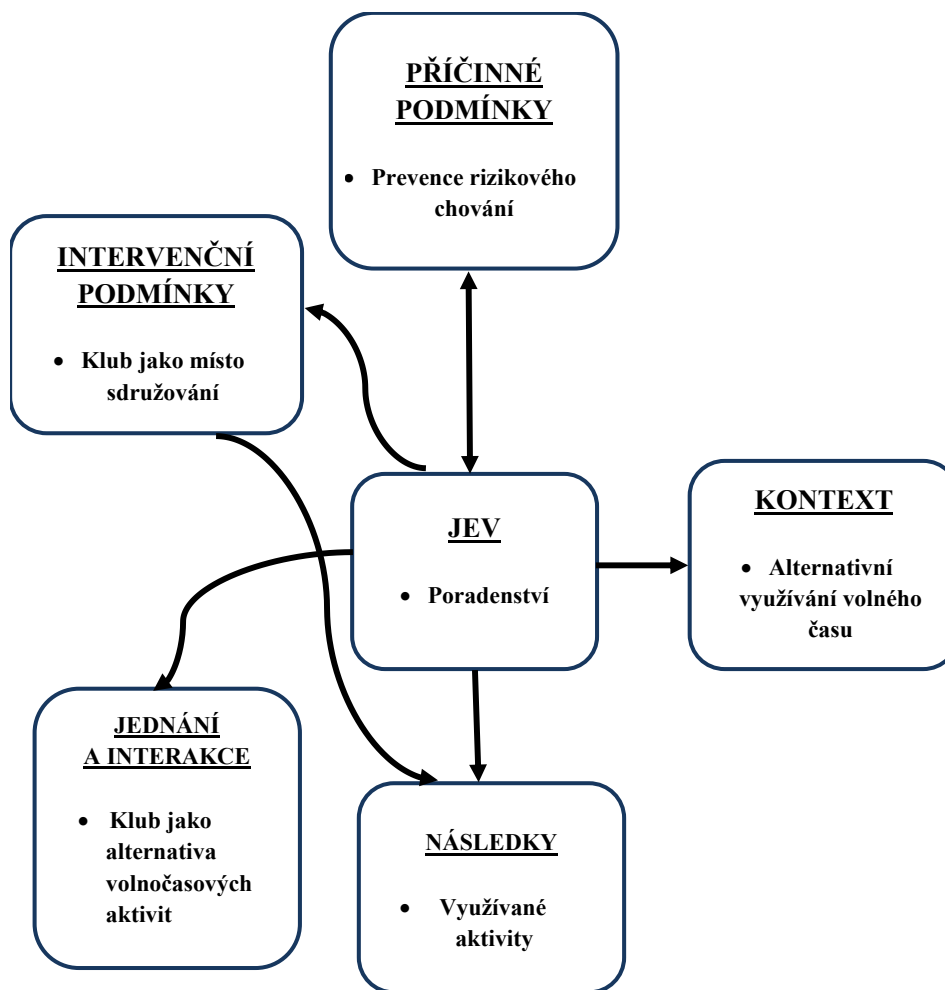
V rozhovorech s klienty NZDM Podané ruce Olomouc tuto potvrdili, že s nástupem do NZDM získali výhodu v podobě nových kamarádů a možností **efektivněji a smysluplněji využívat volný čas v klubu NZDM (Kódy 9., 10. 16.)**, v největší míře hry, přičemž dalším přínosem je pro ně **možnost kontaktu s vrstevníky i pracovníky NZDM (Kódy 2.,6., 15.)** v rámci programů prevence.

Prvek	Popis	*Poznámky Vysvětlení pojmů
Příčinné podmínky	Prevence rizikového chování	*Události, situace, vedoucí k určitému jevu a/nebo jeho vývoji; patří do podskupiny příčin ((Hendl, 2016, s. 255).
Jev	Poradenství	*Vztah nebo schéma, jinými slovy koncept. Někdy se může se jednat o sledovaný výsledek, nebo o zkoumanou osobu (Hendl, 2016, s. 255).
Kontext	Alternativní využívání volného času	*Kontext vyjadřuje specifické hodnoty parametrů zkoumaného prostředí, které ovlivňují akce a strategie (Hendl, 2016, s. 255).
Intervenující podmínky	Klub jako místo sdružování vrstevnických skupin	*Tato kategorie je podobná kategorii kontextu (Hendl, 2016 s. 255).
Akce, strategie, jednání	Klub jako alternativa volnočasových aktivit	Aktivity prováděné za určitým s určitým záměrem cíleně, jako jsou odpovědi na daný jev (Hendl, 2016, s. 255).
Následky	Využívané aktivity	Tato kategorie reprezentuje důsledky úmyslných či neúmyslných akcí a strategií (Hendl, 2016, s. 255).

Tabulka č. 8: Pojmy použité v axiálním kódování - klienti NZDM

Následující kapitola (viz. 6.19) obsahuje **paradigmatický model** pro skupinu respondentů/**klientů**.

6.19 Paradigmatický model II.: Klienti NZDM

Obr. 2: Paradigmatický model II. – klienti NZDM

Předmětem kapitoly 6.20 (viz níže) je interpretaci dat jako dílčích výsledků I. výzkumného šetření s **klienty**. Závěrečná část práce předkládá jak shrnutí analýzy, tak i doporučení pro praxi.

6.20 Dílčí výsledky II. - výzkumné šetření u klientů NZDM

Součástí této kapitoly je prezentace výsledků výzkumného šetření u **klientů** v souvislosti se stanovenými kategoriemi a vztahy mezi nimi, jak vyplývá z názorného paradigmatického modelu v předchozí kapitole (6.19; Obr. 2).

6.20.1 Prevence rizikového chování

Klienti se v rozhovorech shodovali na pravidelném využívání preventivních programů, z nichž jako přínosné jmenovali **tematické besedy, přednášky a peer besedy**, jež považovali za zajímavější než běžné besedy, jelikož se mohli setkat jak s vrstevníky, kteří již nějaký problém v minulosti řešili a takto se mohli dozvědět více detailně, jak se s daným problémem tento člověk vypořádal. Peer besedy byly klienty považovány za **motivující**. V tomto bodě se tedy shodují s respondenty z řad pracovníků NZDM.

6.20.2 Klub jako alternativa volnočasových aktivit

Všichni respondenti se shodli, že jim docházení do klubu NZDM vyhovuje, klub **navštěvují** z důvodu možnosti trávit volný čas **aktivitami, které je baví** a kde se mohou **setkat s kamarády z řad vrstevníků** s podobnými či stejnými zájmy. Klubovou atmosféru hodnotí jako **relaxační a motivační**, tudíž do něj docházejí (až na jednoho respondenta, K4) opakovaně, pravidelně.

6.20.3 Klub jako místo pro sdružování vrstevnických skupin

Jak již bylo uvedeno v předchozím bodě (6.11.4), jedním z důvodů, proč klienti navštěvují klub NZDM, je setkávání se s vrstevníky. Z výzkumných rozhovorů s klienty vyplynulo, že **kontakt** s vrstevníky hraje v životě klientů **důležitou roli**. Klienti oceňují v klubu *přátelskou atmosféru*, možnost **vyměňování si informací a sdílení zážitků** ve vrstevnickém společenství, taktéž oceňují i **radu**, kterých se jim od vrstevníků dostane, např. na **peer besedách** apod.

6.20.4 Využívané aktivity

Respondenti se (společně s pracovníky NZDM) shodují na využívání nabídky preventivních programů v pravidelném režimu, nejvíce pak oceňují možnosti provozování klubových aktivit s vrstevníky, se kterými si mohou vyměňovat informace, provozovat sportovní a jiné

činnosti v místě s technickým zázemím, například stolní tenis, DJ kroužek a rozvíjet jak hudební dovednosti, tak i kreativní, dále pak hrát různé hry apod.

6.20.5 Alternativní využívání volného času

Respondenti se o nabídce klubu vyjadřovali pochvalně, zdůraznili, že se v klubu **nenudí** a taktéž uznávají, že volný čas v klubu je pro ně *přínosnější*, než když ho trávili venku na sídlišti, či v parku, bez cílených činností. Navíc ocenili také skutečnost, **že si na ně vždy někdo udělá čas**, mohou tedy **rozvíjet jak společenské kontakty, tak i komunikaci**, navazovat **nová kamarádství** a zkusit věci, ke kterým by se jinak nedostali, např. **výtvarná činnost**, (K5) a činnosti jim přinášejí **radost** (K2, K4, K5)

6.20.6 Poradenství

Jedním z **prvních kroků** k pravidelnému využívání programů prevence a s nimi spojených volnočasových aktivit bylo podle tvrzení klientů poradenství. Nejdříve to byli kamarádi, kteří jim o klubu NZDM a jeho aktivitách řekli. Téměř každý z klientů obecně i opakovaně (K1) poradenskou službu NZDM využil, ať už se jednalo o **pomoc s rodinnými vztahy** (K1, K7), se **školními problémy** (K3), **poradenství v oblasti budoucího uplatnění** (K2) nebo **problém s alkoholem** (K5) či **drogami** (K6). Všichni respondenti hodnotili práci týmu NZDM v oblasti poradenství a podpory **pozitivně**.

SHRNUTÍ

Empirický výzkum, provedený v rámci této bakalářské práce byl zaměřen na působení nízkoprahového zařízení Podané ruce v Olomouci v oblasti smysluplného využití volného času klientů a jeho přínos. Navázal tak na část teoretickou. Výzkumné šetření bylo spojeno s tématem prevence sociálně patologického chování v NZDM s cílem zjistit, jak toto zařízení ovlivňuje využívání volného času u klientů.

Jak již bylo zmíněno v teoretické části, nedílnou součástí práce NZDM je vytvářet podmínky pro klienty tak, aby mohlo docházet ke zvýšení sociálních schopností a dovedností klientů (srov. Česká asociace streetwork, 2008).

Výzkum ukázal, že tento **cíl** je v NZDM Podané ruce v Olomouci díky kvalitním programům prevence **naplňován**, což potvrzují i respondenti, pracovníci NZDM Olomouci (viz. kapitola 7.)

Hlavním cílem práce bylo zjistit **přínos** NZDM pro klienty, využívajících nabídku **volnočasových aktivit** v klubu. V této souvislosti výzkum potvrzuje, že s rozvojem dovedností a schopností klientů během aktivit programů prevence, z nichž lze uvést např. aktivizační či tematické hry, peer besedy, kreativní činnosti apod., pak může dojít na hlavní cíl, jímž je přínos těchto aktivit v oblasti osobního či profesního života klientů.

Z výzkumného šetření dále vyplynulo, že u klientů jsou z volnočasových aktivit **nejvíce oblíbené hry**. Přínos her (srov. Balvín, J., 2004) tkví v tom, že hra **rozvíjí** kromě rozumu také **city, tvořivost a fantazii**, navíc si člověk v procesu hry vštěpuje určité **mravní návyky, schopnost regulovat své mravní vědomí a jednání** a taktéž **vytvářet vztahy mezi lidmi**.

Hra ve volném čase (srov. Balvín, J., 2004) vystupuje jako **nejefektivnější metoda přípravy na život**.

Porovnáním teoretických poznatků s výsledky výzkumného šetření se lze domnívat, že s každou aktivitou, ať už je ve volném čase provozována z vlastní iniciativy klientů v klubu nebo organizována pracovníky NZDM, získávají klienti několik výhod, kterými jsou **lepší orientace v sociálním prostředí**, ve kterém se pohybují, **zlepšení své pozice v komunitě** (seznámení se s novými lidmi, navázání přátelství, získání partnera pro společné provozování koníčků apod.) a **zvýšení kvality svého životního stylu**, například **rozvinutím dovedností, získáním nových znalostí** z oborů, které je zajímají (hudba, sport, IT) apod.

Na základě uvedených skutečností je možné potvrdit, že jak dílčí cíle, tak i hlavní cíl tohoto výzkumu byl naplněn (viz. kapitola 7.), jelikož **volnočasové aktivity** NZDM Podané ruce v Olomouci **pozitivně přispívají** ke komplexnímu rozvoji dětí a mládeže, jimž se pracovníci centra věnují.

V této souvislosti je třeba zmínit, že se změny v životě klientů a s nimi očekávaný přínos nemusí projevit hned, naopak může trvat nějakou dobu, než se klientům podaří dosáhnout pevnější integrace ve skupině i společnosti. Nicméně, tím, že klienti již udělali první krok ke změně tím, že se naučili smysluplně využívat volný čas, položili základní stavební kámen na cestě jejich života. Proto je nezbytné nepolevovat v úsilí věnovat se mladé generaci a pomoci jí vytvářet nové perspektivy a pozitivní životní plány pro budoucí život.

DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Jedním z nejdiskutovanějších témat současnosti je prevence nežádoucích sociálních jevů. Jejich příčinu nelze definovat jedním slovem. V první řadě je třeba zkoumat, co vede děti a mládež k projevům agrese, trestné činnosti či užívání návykových látek a dalšímu nežádoucímu chování. Je to nedostatek finančních prostředků, nuda, touha po uznání, nebo jen nutkání být něčím víc a zažít více dobrodružství za účelem zviditelnit se či získat pozornost okolí?

Ať je to jakkoli, týmy kvalifikovaných odborníků zkoumají chování jedinců a jejich motivy za účelem sestavení takového „nástroje“, který by dokázal alespoň eliminovat nežádoucí jevy ve společnosti. I přesto, že nelze přesně změřit význam některých metod v procesu prevence sociálně patologických jevů, jelikož tento může být vnímán velmi subjektivně, jsem toho názoru, že nezanedbatelným přínosem v programech prevence je kvalitní trávení volného času.

Výzkumné šetření provedené ve spolupráci s pracovníky a klienty NZDM Podané ruce mi přineslo hlubší náhled do nitra týmu investujícího nemalé množství svých fyzických i psychických sil, aby dokázal pomoci mladé generaci najít cestu životem.

Z výzkumu vyplynul nejen jeden velký propletenec faktorů ovlivňujících určité formy jednání jedinců, nýbrž i obraz skupiny, která má zájem změnit svůj život k lepšímu. Prvním krokem k vykročení na cestu změn byla komunikace. Během rozhovorů s oběma skupinami respondentů (pracovníky NZDM i klienty) jsem měla možnost poznat radost ze spolupráce obou skupin na společném cíli. Cíl však není opravdovým cílem, nýbrž cestou. Na té cestě čeká obě skupiny ještě spousta práce, zaplněna aktivitami přispívajícími k rozvoji osobnosti každého z klientů NZDM. Mladí lidé, s nimiž jsem se setkala, tráví nyní svůj volný čas aktivitami, jež formují jejich mysl i sebevědomí.

Pokud chceme, aby děti a mládež zaměřili svou pozornost na smysluplnější činnosti, je nutné znát jejich svět a pochopit zájem o aktivity, kterým se dnes věnují. Domnívám se, že pokud se podaří změnit jejich úhel pohledu a vyjdeme jim „na půl cesty“ vstříc, dokážeme nalézt společný zájem.

Jak ukázal výzkum, nejžádanější činností v klubu NZDM jsou hry. Důraz je kladen na zábavnou formu rozvoje klientů. Proč ne? Hra je přece dobrodružství. Nese s sebou určitý prvek napětí, vzbuzuje zvědavost, touhu vyhrát, formuje ducha, posiluje vytrvalost, pomáhá

trénovat trpělivost a v neposlední řadě přináší určitý druh prožitku, na který může člověk po dlouhou dobu s potěšením vzpomínat.

Z hlediska plastičnosti hry, již je možno jakkoli obměňovat či doplňovat, zastávám názor, že může uživateli přinést uspokojení, rozvoj sebedůvěry, kreativity, spontánnosti i odvahy **vstupovat do dění z vlastní iniciativy** (srov. Lacová, 2015). Jeden z respondentů z řad pracovníků NZDM vnesl do programů prevence sociálně nežádoucích jevů myšlenku **aplikování zážitkové pedagogiky**.

Pokud chceme účinně zasahovat proti sociálně nežádoucím jevům ve společnosti, je potřeba **zapojit (nejen) mladé lidi do aktivit**. Ne však pasivní, nýbrž **aktivní cestou**. **Stimulovat jejich vůli něco udělat**, angažovat se, vnést nový nápad třeba právě do hry, nebo sportovní akce. **Podporovat je v úsilí „to“ zkusit, rozvinout a posléze zdokonalit**.

Mohu potvrdit, že výzkumné šetření v NZDM Podané ruce ukázalo, že je na čem stavět. Mládež docházející do klubu NZDM má **zájem využívat volnočasových aktivit v rámci programů prevence** a tyto činnosti jim přináší uspokojení. Stále však v převážné míře tito klienti zastávají pasivní roli příjemce služby.

Jsem toho názoru, že programy NZDM by měly být více obohaceny o prvek **přenechání části plánování volnočasových aktivit** svým klientům. Chce to samozřejmě trpělivost a čas na postupné zavedení změny. Jedním z prvních kroků by měla být **komunikace s klienty**, sestavení jejich přání nebo cílů a nabízení možností **vypracovat si vlastní plány volnočasových aktivit pro následnou realizaci**.

Zajímavým nápadem by mohl pro klienty být třeba projekt **„terapie přírodou“**. Variant lze vytvořit několik, například turistický výlet spojený s kvízem ze zeměpisu, přírodovědy či sportu, získání dovedností na základě učení se několika zásadám, jak si poradit v případě nepříznivé situace v horách, nebo také **angažovat se** v pomoci kultivovat lesní porosty.

Jaký **přínos** mohou podobné aktivity představovat? Domnívám se, že to jsou především výhody pro **budoucí rozvoj klientů** spojený s **eliminací nežádoucího sociálního chování**. V přírodě pak mohou klienti **relaxovat, posilovat své fyzické dispozice a učit se obstat v obtížnějších situacích**, např. v náročném terénu. Je to přece stejné, jako v životě. I ten je náročný. Změnou postoje však lze také mnohé změnit, ze špatného na přínosné.

Pro některé z klientů může jediný výlet na zajímavé místo nebo **úspěch projektu, kteří sami vymyslí**, znamenat i **radikální změnu dosavadního životního stylu**, která nemusí být vždy podmíněna finanční stránkou.

Motivace klientů ke změnám je v oblasti prevence neopomenutelná, tudíž na ni nelze zapomínat. Pracovníci NZDM mají v tomto směru bohaté zkušenosti, a tak mohou ve svém úsilí podporovat klienty v jejich rozvoji nalézt další možnosti, jež přinesou pozitivní výsledky.

Otevření se novým věcem, pobyt v přírodě, **angažovanost ve smysluplných volnočasových aktivitách** může z dlouhodobého hlediska přispět k duševní i fyzické pohodě klientů, naučit tyto mladé lidi novým **dovednostem a odpovědnosti, vypěstovat v nich samostatnost, rozvinout sportovní zdatnost a všestrannost**. Pokud se jakákoli volnočasová aktivita stane pro klienta zajímavou, může ji šířit dál, vytvořit si komunitu vrstevníků, navázat nové kontakty a dále se rozvíjet.

Domnívám se, že uvedené příklady mohou být bez větších obtíží aplikovány v praxi za účelem napomoci zkvalitnění života rizikových skupin, především dětí a mládeže, a tudíž je jednoznačně doporučuji.

ZÁVĚR

Rozpoznání potřeb druhých a pomoc jednotlivcům a skupinám, kteří se ocitli v situacích, kdy je již nedokážou sami nezvládnout, umožňuje jednotlivcům budovat a posilovat sociální vazby. Empatie je základní schopnost, která usnadňuje společenskou interakci. Jednotlivci i skupiny podporují zásadu pomoci lidem v nepříznivé situaci nejen proto, že tito lidé mají potíže, ale také proto, že uznávají pomoc jako morálně správnou věc. Jejich aktivita vychází právě z empatie, která poskytuje dodatečný základ pro pomoc lidem ve chvílích, kdy se jim nedaří. Základ existence lidské společnosti tvoří odpradáвна solidarita a vzájemná pomoc mající mnoho forem. Jednou z nich jsou v současné době nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

Největší motivací pro sociální práci studentů i odborných pracovníků zapojených do intervence, což mohu jako pracovník centra NZDM potvrdit, je obvykle láska k lidem a zájem o ně. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež se zaměřují na pomoc mladým lidem, nalézajících se v době komplikujících se vztahů ve společnosti a problémových situacích spojených s dospíváním. Pracovníci NZDM nezřídka zastávají několik rolí, někdy dokonce i roli rodiny, jejíž význam se v posledních desetiletích výrazně změnil, ne právě v pozitivním smyslu. Mladí lidé jsou vystaveni situacím, kdy se jim nedostává takové podpory od nejbližšího, jakou očekávají. Pokud ještě selhává i role vzdělávacího systému, například škol, zažívají děti i mládež určitou formu ztráty identity na základě opakujícího se odmítání, nepochopení, příp. neadekvátních sankcí ze strany autorit. Odtud je pak jen krůček ke změně chování z adekvátního na rizikové.

Mladí lidé, kteří nenalézají východiska (dalo by se říci východiska ze začarovaného kruhu nezájmu např. ze strany rodiny, přátel, učitelů) mají tendenci tíhnout k určitým formám rebelie, jako například lhaní, záškoláctví, drobné krádeže apod., která může nezřídka přerůst v závažnější problémy, jako tabakismus, požívání alkoholu a drog.

Nízkoprahová centra, která vznikla v České republice po vzoru nízkoprahových zařízení v zahraničí, vyznává prioritou a posláním věnovat své úsilí dětem a mládeži ohroženým sociálně nežádoucími jevy. Tato zařízení disponují metodami a strategiemi využívaných v programech prevence sociálně patologických jevů tak, aby bylo možné rozvoj nežádoucích společenských jevů alespoň zmírnit.

Praktická část této práce měla za cíl zmapovat působení NZDM Podané ruce Olomouc na smysluplné využití volného času klientů, jejichž životní situace jim nepřinášela uspokojení v jejich přirozeném prostředí a v oblastech denního života (škola, rodina, kamarádi).

Výzkum potvrdil, že smysluplně strávený volný čas u klientů NZDM je pro ně přínosem a přispívá nejen k utváření a kultivaci mezilidských vztahů (srov. Pávková, 2008; Jedlička, 2004; Česká asociace streetwork, 2008; Lacová, 2015), nýbrž i k rozvoji jejich osobnosti, tvořivosti, vztahů mezi lidmi i dovedností.

Aktivita, kterým se klienti v rámci programů prevence NZDM věnují, jim mohou pomoci nejen vyplnit volný čas, který dříve nemohli nebo nedokázali plnohodnotně využít, nýbrž také nalézt směr v nové životní etapě, studiu nebo zajímavém zaměstnání a stát se tak skutečnými architekty jejich vlastního života.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BALVÍN, Jaroslav. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. 1. vyd. Praha. Radix, spol. s.r.o. 2004. 206 s. ISBN 80-86031-48-9.
- [2] BUCHÁČKOVÁ, Marcela. TÚČKOVÁ Zuzana. In KOTOVÁ, H. a kol. *STREETWORK! Good Practice 2015. Czech and foreign experiences from work in low threshold social services. Participation as a novel model of work with young people in Slovakia*. Česká asociace streetwork o.s. (ČAS). Praha. 2015. 165 s. ISBN 978-80-905069-4-7.
- [3] BÜCHS, Milena (2007). In SMITH, Robert C.: *Society and Social Pathology. A Framework for Progress*. Springer International Publishing AG. Cham (ZG), Switzerland. 2017. 378 s. ISBN 9783319503240.
- [4] CHRÁSKA, Miroslav. *K současným trendům pedagogického výzkumu ve světě*. (brož.) 1.vydání. Olomouc. Univerzita Palackého. 1995. 48 s. ISBN 80-7067-469-5.
- [5] ČECHLOVSKÝ Jan; RACEK, Jindřich: *Kořeny vzniku nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice*. In autor KLÍMA, Petr a kol. *Kontaktní práce.*, Praha: Česká asociace streetwork, 2007. 359 s. ISBN (váz.).
- [6] ČERNÁ, Dominika. In JANOUŠKOVÁ, K.; NEDĚLNÍKOVÁ, D. (Eds.). *Profesní dovednosti terénních pracovníků: sborník studijních textů*. Ostravská Univerzita. Ostrava. 2008. 550 s. ISBN 978-80-7368-503-4.
- [7] ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o.s. *Pojmosloví. Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*. Praha. 2008. 20 s.
- [8] DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. (3.vydání). Praha. Karolinum. 2002. 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.
- [9] GAVORA, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno. Paido. 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- [10] GLASER a STRAUSS (1967). In Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. (3.vydání). Praha. Karolinum. 2002. 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.
- [11] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2016. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

- [12] HERZOG, Aleš. *Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež*. In Éthum. Praha. 39/2003.
- [13] JANOUŠKOVÁ, Klára; NEDĚLNÍKOVÁ, Dana (Eds.). *Profesní dovednosti terénních pracovníků: sborník studijních textů*. Ostravská Univerzita. Ostrava. 2008. 550 s. ISBN 978-80-7368-503-4.
- [14] JEDLIČKA, Richard; KLÍMA, Petr; KOŤA, Jaroslav; NĚMEC, Jiří; PILAŘ, Pilař: *Děti a mládež v obtížných životních situacích. Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vydání. Praha. Themis. 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.
- [15] KALOUSEK, Luděk. In *Kontaktní práce*. (Klíma aj.), Česká asociace streetwork, Praha. 2007. 359 s. ISBN (váz.).
- [16] KARSTEDT (2000) a Čírtková (2004). In VÁGNEROVÁ, Marie: *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. 1. vydání. Univerzita Karlova. Karolinum. Praha. 2005. 426 s. ISBN 80-246-1047-4.
- [17] KLÍMA, Petr; HERZOG; Aleš; KUNC, Stanislav; RACEK, Jindřich; ZAHRADNÍK, Michal. *Kontaktní práce*. Praha. Česká asociace streetwork, 2007. 359 s. ISBN (váz.).
- [18] KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. 1. vyd. Praha. Portál, 2005. 152 s. ISBN 80-7178-945-3.
- [19] LACOVÁ, Lenka. In KOTOVÁ, H. a kol. *STREETWORK! Good Practice 2015. Czech and foreign experiences from work in low threshold social services. Participation as a novel model of work with young people in Slovakia*. Česká asociace streetwork o.s. (ČAS). Praha. 2015. 165 s. ISBN 978-80-905069-4-7.
- [20] MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Přepřacované 2. vydání. Praha. Portál. 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-8.
- [21] MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 3.vydání. Praha. Portál. 2001. 309 s. ISBN 978-80-262-0211-0.
- [22] MATOUŠEK, Oldřich, MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 3.aktualizované vydání. Praha. Portál.2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.
- [23] PÁVKOVÁ, Jiřina, HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav. *Pedagogika volného času*. 3.aktualizované vydání. Portál. Praha. 2008.224 s. ISBN 978-80-7367-426-6.

- [24] PECHEK, Vladimír, BAŤKOVÁ, Olga. In KOTOVÁ, H. a kol. *STREETWORK! Good Practice 2015. Czech and foreign experiences from work in low threshold social services. Participation as a novel model of work with young people in Slovakia*. Česká asociace streetwork o.s. (ČAS). Praha. 2015. 165 s. ISBN 978-80-905069-4-7.
- [25] PETRUSEK, Miloslav a kolektiv. *Velký sociologický slovník*. II. Svazek. P-Z. UNIVERZITA KARLOVA. KAROLINUM. PRAHA. 1996. 450 s. ISBN 80-7184-310-5.
- [26] POKORNÝ, Vratislav. TELCOVÁ, Jana, TOMKO, Anton. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Brno, 3. vyd. rouš., 2003. Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 186 s. ISBN 80-86568-04-0.
- [27] PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ (2001). In PÁVKOVÁ, J. a kolektiv *Pedagogika volného času*. 3. aktualizované vydání. Portál. Praha. 2008. ISBN 978-80-7367-426-6.
- [28] SMITH, Robert C.: *Society and Social Pathology. A Framework for Progress*. Springer International Publishing AG. Cham (ZG), Switzerland. 2017. 378 s. ISBN 9783319503240.
- [29] SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže. Uvedení do problematiky*. Praha. Grada. 2010. 288 s. ISBN 978-80-247-2907-7.
- [30] SPECHT, Walther. In *Kontaktní práce*. (Klíma aj.), Česká asociace streetwork, Praha. 2007. 359 s. ISBN (váz.).
- [31] SURYNEK, Alois. KOMÁRKOVÁ, Růžena. KAŠPAROVÁ, Eva. *Základy sociologického výzkumu*. Praha. Management Press, 2001. 164 s. ISBN 8072610384.
- [32] STRAUSS, Anselm L. a Juliet M. CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice. Albert. 1999. 228 s. ISBN 808583460X.
- [33] ŠVARŤÍČEK, Roman. ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál, s.r.o. Vyd. 2. Praha. 2007. 386 s. ISBN 978-80-262-0644-6.
- [34] VÁGNEROVÁ, Marie: *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. 1. vydání. Univerzita Karlova. Karolinum. Praha. 2005. 426 s. ISBN 80-246-1047-4.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- [1] ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, o.s. Pracovní skupina pro dodefinování NZDM - pracovní orgán České asociace streetwork, o.s. sdružující nízkoprahové sociální služby (ČAS). *Pojmosloví. Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*. Praha. 2008. 20 s. [online]. [cit. 2018-3-23]. Dostupné na: <<http://www.ispepa.cz/docs/pojmoslovi.pdf>>.
- [2] CITATY.NET. Internetový portál. Citáty slavných osobností. *Motivační citáty. James Lee Valentine, autor knih o osobnostním rozvoji*. [online]. [cit. 2018-3-23]. Dostupné na: <<https://citary.net/motivacni-citaty/?o=new>>.
- [3] CLIFFSCOTES.COM. Study Guides. *Sociology. Deviance, Crime, and Social Control. Theories of Deviance*. [online]. [cit. 2018-3-8]. Dostupné na: <<https://www.cliffsnotes.com/study-guides/sociology/deviance-crime-and-social-control/theories-of-deviance>>.
- [4] KONTAKTNÍ CENTRUM OLOMOUC. [online]. Olomouc. Oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních. *Informace o organizaci. Vize, cíle, poslání*. [cit. 2018-3-12]. Dostupné na: <<http://www.podaneruce.cz/informace-o-organizaci/vize-cile-poslani/>>.
- [5] KONTAKTNÍ CENTRUM OLOMOUC. Oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních. *Programy a péče. Kontaktní centra*. Kontaktní centrum Olomouc. [online]. [cit. 2018-3-12]. Dostupné na: <<http://www.podaneruce.cz/programy-a-pece/kontaktni-centra/kontaktni-centrum-olomouc/>>.
- [6] KONTAKTNÍ CENTRUM OLOMOUC. NZDM. KUDY KAM. PODANÉ RUCI. AKTUALITY. [online]. [cit. 2018-3-20]. Dostupné na: <http://nzdmkudykam.podaneruce.cz/aktuality/informace-o-projektu-soad-socialni-adaptace-a-vzdelavani-romske-mladeze/>.
- [7] MHEDUCATION.CO.UK. Výukový portál. Online Learning Centre. *Grounded Theory Methodology. Chapter 7*. PDF. S. 69-72. [online]. [cit. 2018-3-14]. Dostupné na: <<https://www.mheducation.co.uk/openup/chapters/9780335244492.pdf>>.

- [8] MPSV.CZ.Praha. Oborový portál Ministerstva práce a sociálních věcí. *Právní předpisy pro sociální služby. Zákon č. 108/2006 Sb. stav k 1. 10. 2017 o sociálních službách.* [online]. [cit. 2018-3-3]. Dostupné na: <<https://www.mpsv.cz/cs/7334>>.
- [9] MPSV.CZ.Praha. Oborový portál Ministerstva práce a sociálních věcí. *Právní předpisy pro sociální služby. Standardy kvality sociálních služeb. Příloha č. 2 vyhlášky č. 505/2006 Sb.* [online]. [cit. 2018-3-3]. Dostupné na: <<https://www.mpsv.cz/cs/5963>>.
- [10] PODANÉ RUCE. Olomouc. Oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních. *Programy a péče.* [online]. [cit. 2018-3-12]. Dostupné na: <<http://www.podaneruce.cz/programy-a-pece/>>.
- [11] PODANÉ RUCE. Oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních. *Terénní programy pro děti a mládež v Olomouci.* [online]. [cit. 2018-3-12]. Dostupné na: <<http://www.podaneruce.cz/terenni-programy-pro-deti-a-mladez-/>>.
- [12] PODANÉ RUCE. Olomouc. Oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních. *Programy a péče. Terénní programy. Terénní program Olomouc.* [online]. [cit. 2018-3-12]. Dostupné na: <<http://www.podaneruce.cz/programy-a-pece/terenni-programy/terenni-program-olomouc/>>.
- [13] PODANÉ RUCE. Olomouc. Oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních. *NZDM. Kudy kam. Podané ruce.cz. Aktuality. MŠMT financovalo projekt Romanodrom - volnočasové aktivity.* [online]. [cit. 2018-3-14]. Dostupné na: <<http://nzdmkudykam.podaneruce.cz/aktuality/msmt-financovalo-projekt-romanodrom-volnocasove-aktivity/>>.
- [14] SINGN-LANG-UNI-HAMBURG-DE. UNIVERSITÄT HAMBURG. Institut für Deutsche Gebärdensprache und Kommunikation Gehörloser. *Projekte. Streetwork.* [online]. [cit. 2018-3-10]. Dostupné na: <<https://www.sign-lang.uni-hamburg.de/projekte/slex/seitendvd/konzepte/154/15405.htm>>.
- [15] SLOVNÍK SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Odborný portál. *Služby sociální prevence. Slovník sociálního zabezpečení.* [online]. [cit. 2018-3-8]. Dostupné na: <<http://slovník.mpsv.cz/sluzby-socialni-prevence.html>>.
- [16] STREETWORK.CZ. Internetový portál. *Česká asociace streetwork, z.s. Praha. 2018.* [online]. [cit. 2018-3-17]. Dostupné na: <<http://www.streetwork.cz/>>.

- [17] STREETWORK.CZ. Internetový portál. *Česká asociace streetwork, z.s.* Praha. 2018. [online]. [cit. 2018-3-17]. Dostupné na: <http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně
č.	číslo
ČAS	Česká asociace streetwork
např.	například
NZDM	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
obr.	obrázek
o.p.s.	obecně prospěšná společnost
resp.	respektive
sb.	sbírky
srov.	srovnej
Tab.	tabulka
tj	to je/ tj.
tzv.	takzvaný
z.s.	zapsaný spolek

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Paradigmatický model I.: Pracovníci NZDM

Obr. 2: Paradigmatický model I.: Klienti NZDM

Obr. 3: Velikonoční krece

Obr. 4: Ukaž, jak si šikovný

Obr. 5: Piknik v parku

Obr. 6: Pro každého něco - relax, hra, sport

Obr. 7: Zkusme jógu

Obr. 8: Lekce volejbalu

Obr. 9: Povídejme si

Obr.10: Kreslím, kreslíš, kreslíme

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Základní údaje - pracovníci NZDM Podané ruce Olomouc

Tabulka č. 2: Základní údaje - klienti NZDM Podané ruce Olomouc

Tabulka č. 3: Kódování - pracovníci NZDM Podané ruce Olomouc

Tabulka č. 4: Kategorizace kódů - pracovníci NZDM Podané ruce Olomouc

Tabulka č. 5: Pojmy použité v axiálním kódování - pracovníci NZDM

Tabulka č. 6: Kódování - klienti NZDM Podané ruce Olomouc

Tabulka č. 7: Kategorizace kódů - klienti NZDM Podané ruce Olomouc

Tabulka č. 8: Pojmy použité v axiálním kódování - klienti NZDM

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA PI: INFORMOVANÝ SOUHLAS

PŘÍLOHA PII: FOTOGALERIE – VOLNÝ ČAS

PŘÍLOHA PI: INFORMOVANÝ SOUHLAS**INFORMOVANÝ SOUHLAS**

Vážená respondentko, vážený respondente,

obracím se na Vás s žádostí, týkající se Vaší spolupráce na výzkumné části mé bakalářské práce, jež nese název „*Prevence sociálně patologického chování v nízkoprahovém zařízení.*“

Váš názor na zkoumanou problematiku je pro mne velmi cenný. Abych jej však mohla pro účely své bakalářské práce využít, potřebuji Váš souhlas s následujícím:

Diskuze bude nahrávána. Z nahrávky bude vytvořen přepis, který bude plně anonymizován (všechna osobní data a jména, jména ulic apod. - pokud se v diskuzi objeví, budou změněna). Žádný z Vašich výroků nebo názorů nebude přímo spojován s Vaší osobou. Krátké citace ze zápisu mohou být využity v publikovaných výzkumech.

Účast na tomto výzkumu je pro Vás zcela dobrovolná, máte právo Vaši účast kdykoliv přerušit, a to bez udání důvodu a bez rizika jakýchkoliv sankcí.

Za Vaši spolupráci předem děkuji.

Potvrzuji, že jsem rozuměl/a a souhlasím: _____

(podpis účastníka výzkumu)

PŘÍLOHA II: FOTOGALERIE – VOLNÝ ČAS

Pro ilustraci, jak vypadá moje práce s klienty v rámci NZDM Podané ruce Olomouc je zde několik ukázek vlastnoručně pořízených fotografií.

Obr. 3: Velikonoční krece

Obr. 4: Ukaž, jak si šikovný

Obr. 5: Piknik v parku

Obr. 6: Pro každého něco – relax, hra, sport

Obr. 7: Zkusme jógu

Obr. 8: Lekce volejbalu

Obr. 9: Povídejme si

Obr.10: Kreslím, kreslíš, kreslíme